

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Geografie a kartografie

Antonín Jelínek

**KOMPARACE FORMOVÁNÍ A ČINNOSTI
MUSLIMSKÉHO BRATRSTVA V EGYPTĚ
A JORDÁNSKU**

**COMPARISON OF FORMATION
AND ACTIVITIES OF THE MUSLIM
BROTHERHOOD IN EGYPT AND JORDAN**

Bakalářská práce

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Martin Lepič

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne 17. května 2016

Antonín Jelínek

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval Mgr. Martinu Lepičovi za odborné vedení předkládané bakalářské práce, cenné rady, připomínky a veškerou další pomoc. Také děkuji své rodině a blízkým za důležitou podporu, kterou mi během studia a zpracování práce poskytli.

Abstrakt

Muslimské bratrstvo je transnacionální islamistické hnutí působící napříč zeměmi severní Afriky a Blízkého východu. Původně se profilovalo jako charitativní organizace věnující se sociálním aktivitám, ale později vstoupilo i na politickou scénu. Hlavním cílem bakalářské práce je porovnat jeho činnost a úspěšnost v rámci politických systémů v Egyptě a v Jordánsku. Práce zároveň míří k ověření platnosti teorie institucionalizace v podmínkách omezeného demokratického fungování a diskutuje vliv míry institucionalizace Muslimského bratrstva na jeho mobilizační dynamiku. Hnutí pochází z Egypta, kde se však jeho politická pozice v průběhu let měnila. To v Jordánsku se jeho postavení na základě kooperace s královským režimem ustálilo. Od devadesátých let dvacátého století organizace úspěšně participovala na politické scéně v obou státech. Za vrchol činnosti Muslimského bratrstva lze považovat zisk prezidentského křesla i parlamentní většiny v Egyptě navazující na události Arabského jara, zatímco v Jordánsku přinesly tyto události jen minimální změny. V současné době hnutí v obou státech de iure zaniklo, ovšem vzhledem k silné institucionalizaci v Egyptě se dá predikovat jeho přežití v ilegalitě.

Klíčová slova: Arabské jaro, Egypt, Jordánsko, Muslimské bratrstvo, teorie institucionalizace

Abstract

Muslim Brotherhood is transnational Islamic movement that operates in the countries of northern Africa and the Middle East. Originally it used to be a charity organization focused on various social issues and it only later entered the political scene as well. The main goal of this bachelor thesis is to analyze and compare its activities and achievements within the political systems of Egypt and Jordan. The thesis also aims at verifying explanatory power of the institutionalization theory within the regimes with limited democratic functioning. More specifically, the thesis discusses possible influences of the Muslim Brotherhood's level of institutionalization onto its mobilization potential. The movement originates in Egypt, where it experienced many ups and downs in term of its access to the political arena. In contrast, the position of the Brotherhood was more stable in Jordan, mainly due to the cooperation with the king of Jordan. From the beginning of 90s the movement have participated in the political life of both analyzed countries mentioned above. Getting a presidency seat and majority in parliament in Egypt after the Arab Spring events is considered as the biggest success of the movement so far. Meanwhile in Jordan, the changes after the Arab Spring were not as significant. Nowadays, the movement ceased to legally exist in the both Egypt and Jordan, but due to the high level of institutionalization in Egypt, it can be predicted that its survival in clandestinity will take place there.

Keywords: Arab Spring, Egypt, Jordan, Muslim Brotherhood, Theory of Institutionalization

Obsah

Seznam tabulek	8
1 Úvod	9
2 Metodika a data	14
3 Teorie institucionalizace	17
4 Historický vývoj organizace	20
4.1 Egypt	20
4.1.1 Vznik hnutí	20
4.1.2 Počátky na politické scéně.....	21
4.1.3 Temné období za Násira a radikalizace hnutí.....	22
4.1.4 Vláda Sádáta a návrat bratří na scénu.....	24
4.1.5 Liberalizace a nástup Mubáraka	26
4.1.6 Krize demokracie	28
4.2 Jordánsko	29
4.2.1 Vznik organizace	29
4.2.2 Ukotvení se v systému	30
4.2.3 Krize politické scény	31
4.2.4 Demokratizace a posílení hnutí	32
4.2.5 Král je král, usměrnění politické scény	32
4.2.6 Odklon od arabské cesty směrem k Západu.....	33
4.3 Arabské jaro	34
5 Analytická část	37
5.1 Egypt	37
5.1.1 Prezidentské volby 2005.....	37
5.1.2 Parlamentní volby 2005.....	38
5.1.3 Senátní volby 2007 a 2010	40
5.1.4 Parlamentní volby 2010.....	41
5.1.5 Parlamentní volby 2011-2012	43
5.1.6 Senátní volby 2012	45
5.1.7 Prezidentské volby 2012.....	46
5.1.8 Prezidentské volby 2014.....	47

5.1.9 Parlamentní volby 2015.....	48
5.2 Jordánsko	50
5.2.1 Parlamentní volby 2003.....	50
5.2.2 Parlamentní volby 2007.....	51
5.2.3 Parlamentní volby 2010.....	51
5.2.4 Parlamentní volby 2013.....	52
6 Interpretace získané evidence.....	54
6.1 Pozice Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku v průběhu let	54
6.2 Komparace činnosti hnutí Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku	55
6.3 Změny přinesené Arabským jarem.....	56
6.4 Aplikace teorie institucionalizace.....	58
7 Závěr	60
8 Seznam literatury	63
8.1 Literatura.....	63
8.2 Elektronické zdroje	67

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Shodné a rozdílné parametry v případě Egypta a Jordánska

Tabulka č. 2: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2005

Tabulka č. 3: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2010

Tabulka č. 4: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2011

Tabulka č. 5: Výsledky voleb do Rady Shura v Egyptě za vybrané strany v roce 2012

Tabulka č. 6: Výsledky prezidentských voleb v Egyptě za vybrané kandidáty v roce 2012

Tabulka č. 7: Výsledky prezidentských voleb v Egyptě v roce 2014

Tabulka č. 8: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2015

1 Úvod

Muslimské bratrstvo je v současné době zřejmě největší a nejsilnější islamistické hnutí (Leiken 2007), které se dá vzhledem ke své široké základně označit i za hnutí panarabské (Černý 2012). Bratrstvo již dávno není pouze náboženskou organizací, nýbrž reálně ovlivňuje společenský a politický vývoj moderních arabských dějin napříč státy severní Afriky a Blízkého východu. Během série protirežimních povstání známých jako Arabské jaro¹ sehráli členové Muslimského bratrstva významnou roli v několika zemích. V Egyptě, kde byli nejlépe organizovanou opoziční skupinou (Wickham 2015) se po revoluci stal jejich bývalý člen Muhammad Mursí prezidentem. Na území Jordánska se politická odnož Muslimských bratří, nazývaná Fronta islámské akce, také výrazně zapojila do protivládních protestů, které přinesly politické reformy, byť nevýrazného charakteru (Ryan 2014). Na druhou stranu je hnutí často spojováno s teroristickou aktivitou, což vedlo k jeho zařazení na list zakázaných teroristických organizací např. v Egyptě, Rusku nebo Saúdské Arábii.

Muslimské bratrstvo se již dávno dostalo do širšího společenského povědomí, a to nejen na Blízkém východě. Není tedy divu, že jeho existence a činnost podnítila výzkumný záměr nespočtu autorů. Tito autoři se věnovali různým aspektům fungování Bratrstva, a to jak na území Egypta, tak i v dalších arabských zemích.

Počátky činnosti hnutí Muslimského bratrstva a jeho postupné ukotvení v egyptské společnosti popisuje např. Mitchell (1993). Další kapitolu v dějinách organizace, a to léta pod vedením Hassan al-Hudaybi a formování hnutí vedoucí až k politické aktivitě, zkoumala Zollner (2009), v jejímž díle nalezneme i popsání názorového rozporu mezi radikálním a umírněným proudem přívrženců. S radikalizací myšlenek je spojováno především jméno Sajida Qutba, s jehož životem na pozadí vývoje situace Bratří se zabýval Mendel (2013). Radikálnímu islámu se věnuje i Kepel (2006), jenž zkoumá současné podoby politického islámu. Na vztahy Bratrstva s posledním autoritářským prezidentem Husní Mubárakem se zaměřila Ranko (2014), zatímco komplexní vývoj na egyptské politické scéně shrnuje Osman (2013), a to od éry prezidenta Násira až po léto roku 2013,

¹ Za Arabské jaro jsou události souhrnně označovány západními médii. V arabských zemích se setkáme s pojmem arabské revoluce. V této práci se budu držet ustálené „evropské“ terminologie.

včetně Arabského jara. Důkladněji se však událostmi jara roku 2011 vedoucí k postupné islamizaci zdola zabývá Mendel (2015).

Muslimské bratrstvo však nepůsobí jen v Egyptě, nýbrž silnou historickou pozici má i v Jordánsku, kde dlouhou dobu spolupracovalo s královskou dynastií (Wiktorowicz 2001). Obecně jsou silné zejména sociální aktivity Bratrského hnutí, které společně s jeho ekonomickým zázemím v Jordánsku popsal Atzori (2013). Porovnání situace organizace Bratří v jednotlivých arabských státech se věnovala Wickham (2015). Publikace uvedené výše posloužily jako zdroje informací pro tuto práci, nicméně stále existuje mnoho aspektů tématu, kde by si zasloužily hlubší prozkoumání. Právě jednomu z nich se věnuje tato bakalářská práce.

Předmětem této práce je zhodnocení činnosti a úspěšnosti (či naopak neúspěchů) Muslimského bratrstva v rámci politických systémů Egypta a Jordánska, se zaměřením na jejich komparaci. Výzkumná relevance tématu je v současnosti vysoká hned z několika důvodů operujících na různých měřítkových úrovních. První z nich je současné geopolitické rozložení sil ve světě, jelikož, jak zmiňuje např. Ditrych (2013, s. 166) „Spojené státy americké i členské státy EU jsou v prostoru Blízkého východu a severní Afriky dlouhodobě přítomny a jejich politika zde byla vedena jasně definovanými zájmy“. Rovněž i Ruská federace má důvody angažovanosti v této oblasti. Mezi ně patří obava z možné radikalizace ruských muslimů, silné ekonomické zájmy v regionu a touha po mocenském vlivu (Dannreuther 2012). Všichni tyto aktéři jsou již dnes zapojeni i do syrského konfliktu, v jehož rámci vykryštovala militantní islamistická organizace Daeš (známá také pod přізviskem Islámský stát), jak je známá v současné době (Holbrook 2015). Právě v důsledku aktivit organizace Daeš na území současné Sýrie a Iráku, ale i stále pokračující syrské krize můžeme označit celou oblast Blízkého východu za ohnisko neklidu v celé oblasti. A to hlavně z důvodu, že konflikt svým významem již dávno přesáhl hranice zmíněných zemí. Radikálové bojující pod velením tzv. Islámského státu získávají přívržence napříč státy Blízkého východu i severní Afriky, na jejichž území nacházejí zázemí a případně páchají teroristické činy (Byman 2016). Někteří bojovníci, kteří často naváží vztahy i s organizacemi jako jsou Muslimské bratrstvo a Hamás pak posléze pokračují do Sýrie (Uslu 2015). Míra propojení Muslimského bratrstva se společenským a politickým životem v dané zemi tak může sloužit jako vhodný indikátor potenciálu pro přijetí militantního islamismu částí společnosti.

Samotné téma islámu, jakožto náboženství v současné době silně rezonuje západní společností, a to i v důsledku migrační vlny, kterou lze označit jako největší od dob Druhé světové války (Baldacchino, Sammut 2016). V zemích blízkovýchodních bylo v důsledcích tzv. Arabského jara z roku 2011 odstraněno několik vládnoucích autoritářských režimů a v zemích dalších doznalo tamní politické prostředí výrazných změn. Dochází zde k uvolňování politických sektorů, což vede ke vzniku nových politických stran resp. obnově dříve zakázaných či pololegálních organizací. Na základě této situace se na politickou scénu dostávají i islamistická hnutí, přičemž dochází k implementaci názorů vycházejících z islámu do světského a politického života.

Pro účely komparativní studie byly vybrány Egypt a Jordánsko, tedy dvě země, v nichž Muslimské bratrstvo působí již od první poloviny 20. století a se střídavými úspěchy participuje na politickém životě a směřování těchto zemí. Byť se jedná o dvě rozdílné země, mají i mnoho společného, což je základem pro možnou komparaci. I přes odlišné státní zřízení, republiky v případě Egypta a monarchie v Jordánsku, se ve fungování státu vyskytují podobné prvky. Hlavním z nich byla vždy autokratická vláda čelního představitele režimu, který dokonce jmenuje kompletní horní komoru parlamentu v Jordánsku. V Egyptě byla panovníkem nominována její třetina, než se v roce 2013 rozpustila. Oba dva státní útvary se během druhé poloviny dvacátého století taktéž třikrát vojensky střetly s Izraelem, ovšem v současné době spolu již mají podepsané mírové dohody. Egypt i Jordánsko jsou vůbec jedinými arabskými zeměmi, které tyto smlouvy s Izraelem ratifikovaly. V důsledku čehož sice byly po několik let ostatními státy regiony zcela přehlíženy (Burgerová 2011), nicméně si vysloužily uznání a dlouhodobou podporu ze strany Spojených států amerických, z níž čerpají až do současné doby. Oba dva státní útvary obývají sunnitští muslimové, s více než 90% zastoupením v populaci. Silná víra v učení proroka Mohammeda položila základ organizaci Muslimského bratrstva, jež byla založena v Egyptě roku 1928 a našla sympatizanty i na území Jordánska. Hnutí nejprve v obou státech působila jako dobročinné společnosti a teprve poté se transformovala do organizovaných skupin, které začaly vyvíjet politickou aktivitu. V průběhu minulého století byly skupiny Muslimského bratrstva v obou zemích zakázány, přesto jejich hnutí stále patřila mezi nejlépe organizovaná a po zrušení zákazu se v minulých letech aktivně podílela na tvorbě politiky obou zemí.

Cílem této práce je objasnění rozdílů ve vývoji, postavení, síle a vnitřní organizace Muslimského bratrstva v obou zemích s důrazem na jejich vzájemné porovnání a navržení možných příčin rozdílů mezi zkoumanými zeměmi. Práce se také zaměří na interpretaci získané evidence ve vztahu k předpokladům teorie institucionalizace – otestuje platnost teorie institucionalizace na příkladu Egypta a Jordánska a využije ji pro účely predikce možného budoucího vývoje. Cíle práce jsou naplněny zodpovězením následujících empiricky laděných výzkumných otázek.

Otázka č. 1: Jakým způsobem se měnila pozice Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku v průběhu let a jaké faktory na to mohly mít vliv?

Pozice Muslimského bratrstva na politické scéně v obou dvou státních útvech se v průběhu let několikrát změnila. Jádrem této otázky je zjistit, jakým vývojem organizace prošla v závislosti na změnách v personálním vedení obou zemí, tedy na pozicích čelních představitelů Egypta a Jordánska a jimi uplatňované domácí politice, která měla hlavní vliv na činnost hnutí Muslimského bratrstva.

Otázka č. 2: Jsou na základě porovnání činnosti Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku patrné difference?

Na základě některých identických parametrů i diferencí mezi Egyptem a Jordánskem se naskytá možnost porovnání obou zemí z hlediska historického vývoje, potažmo soudobého působení organizace Muslimského bratrstva a jeho jordánské odnože v tamějších poměrech. Vystává poté otázka, jaké jsou ony rozdíly v činnosti a úspěšnosti hnutí v obou dvou státních útvech a jaké mají vliv na celkové fungování hnutí.

Otázka č. 3: Ovlivnilo Arabské jaro politickou situaci ve prospěch Muslimského bratrstva v obou zemích podobně?

Zatím největší vlna sociálních nepokojů známá jako Arabské jaro, proběhnuvší v roce 2011, ovlivnila takřka všechny státy Blízkého východu a severní Afriky. Cílem této otázky je shrnout výsledky vyplývající z tohoto transnacionálního povstání proti státním režimům z hlediska změny pozice islamistického hnutí Muslimského bratrstva ve společnosti a na politické scéně.

Stanovením výzkumných otázek bych uzavřel první kapitulu své bakalářské práce. Po ní následuje kapitola věnovaná metodice výzkumu a sběru dat. Posléze se věnuji teorii institucionalizace, již vztahuji k politické činnosti Muslimského bratrstva. Čtvrtá kapitola se zabývá historickým vývojem a formováním struktur Bratrského hnutí na území Egypta a Jordánska, taktéž poukazuje na události Arabského jara. Na ni navazuje analytická část, v níž hodnotím volební výsledky v obou zemích během poslední dekády se zaměřením právě na Muslimské bratrstvo a jeho participaci na tamějších politických scénách. Šestá kapitola je interpretační a přináší zodpovězení výzkumných otázek stanovených v úvodu práce a hodnotí možnosti aplikace teorie institucionalizace na případu zkoumaného Muslimského bratrstva. Poslední kapitola, závěr, nabízí shrnutí celé práce a jejích výsledků, poukazuje na současný stav hnutí a stanovuje limity práce.

2 Metodika a data

Metodicky práce využívá principy případové studie. Z logiky výzkumu je jednoznačná její kvalitativní orientace (Kofroň 2012), nicméně pro zodpovězení výzkumných otázek jsou používána jak kvalitativní tak i kvantitativní data. Jak uvádí Brady (2010), i kvantitativní data mohou být velmi užitečná pro potřeby kvalitativně orientovaného výzkumu.

Konkrétně pro situaci porovnání dvou státních celků využívám metodu komparativní případové studie, která umožňuje na základě empiricky zaměřené analýzy přinést požadovaný výsledek ve formě identifikace možných faktorů, které mají vliv na rozdílný vývoj organizace Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku. Tímto způsobem lze rovněž otestovat platnost teoretických předpokladů. Pro účely případové studie byla použita komparativní metoda ve formě „kontrastu kontextů“ (Karlas 2008), kterou se nesnažím přinášet nové teorie, nýbrž porozumět současnému stavu resp. aplikovat tato zjištění na již existující teorie. Odhalení možných spojitostí či naopak diferencí mezi oběma zkoumanými zeměmi proběhlo za využití Millovy vylučovací metody obsahující metodu souladu a metodu rozdílu (Karlas 2008). Tyto metody se zaměřují na vyřazení faktorů, jež nelze považovat za původce dané situace a tím pádem na odhalení příčin kauzálních (Mill 1988, cit. v Karlas 2008). Závislou proměnnou představuje pozice Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku. Za proxy indikátor, který jejich pozici odhalí, byly zvoleny volební výsledky v obou zemích. Za nezávisle proměnné zkoumané přímo byly stanoveny mocenské poměry a stabilita politické scény. Vliv možných zprostředkujících proměnných ve formě sociálních poměrů, náboženského vyznání, zahraničně-politických vztahů a průběhu událostí Arabského jara je zmíněn v interpretaci. V práci se také objevuje historický přístup, který je spjat s částí týkající se historie a vývoje činnosti Muslimského bratrstva v obou státních celcích.

Pro lepší ilustraci zdůvodnění výběru právě případu Egypta a Jordánsku je potřeba nastínit hlavní a nejdůležitější politické a socioekonomické spojitosti a rozdíly. Oba dva státy se během dvacátého století nacházely pod vládou autokratický režimů, pro něž byla typická dlouhověkost vedení, a jednalo o tzv. řízenou demokracii. Těchto podobných či naopak odlišných prvků nalezneme vícero. Egyptská arabská republika se rozkládá na jedenáctinásobně větší rozloze než Jordánské hášimovské království. Stejně výrazná

je dominance Egypta v počtu obyvatel. Ten také na rozdíl od Jordánska disponuje zásobami zemního plynu, který je hojně exportován zejména do Izraele (Burgerová 2011). Ale i širokým přístupem k Rudému moři vytvářejícímu další prostor pro turismus, což krátká mořská hranice v Akabském zálivu nabídnout nemůže. Obě tato zmíněná fakta se významně podílí na tvorbě HDP, které však po přepočtu na hlavu nabývá podobných hodnot u obou sledovaných zemí. Nutno tedy podotknout, že Jordánsko onen nedostatek výrazně maže vyspělým terciérním sektorem, který se výrazně podílí na tvorbě tohoto statistického ukazatele. Mezi společné znaky patří, pomineme-li působení hnutí Muslimského bratrstva ve vyšších sférách politiky, i podpis mírových dohod s Izraelem, přičemž jsou stále jedinými arabskými státními útvary, které tak učinily a právě proto mají až do dnešní doby podporu ze strany Spojených států amerických, na níž jsou v určitých ohledech i závislé. V sociální rovině obě země spojuje vysoká nezaměstnanost, která není oficiálně přiznávána, a vysoká míra koncentrace obyvatel žijících v jedné části země. V Egyptě je to zejména v okolí Nilu a v Jordánsku pak ve třech největších městech (Ammánu, jeho aglomeraci az-Zarqá' a na severu země v Irbidu). Ovšem ve stupni urbanizace značně dominuje Jordánsko, kde se podíl městské populace pohybuje okolo 85 %, zatímco v Egyptě se jedná jen o poloviční číslo. V obou dvou státech také silně převládá sunnitská větev islámu, k níž se hlásí vždy přes 90 % populace, ovšem na území obou zemí žijí i křesťanské minority, přičemž výraznější je ta Koptská v Egyptě. Právě na základě výše zmíněných parametrů, kdy došlo k výběru Egypta a Jordánska, zjišťujeme částečnou podobnost obou zemí, které se však v jiných oblastech diametrálně liší, což nám umožňuje komparaci, jejíž pomocí můžeme dojít k závěru, jestli právě některá z diferencí umocňuje podporu a postavení hnutí ve společnosti nebo naopak negativně ovlivňuje činnost organizace Muslimského bratrstva v daných státech.

Údaje o volebních ziscích Muslimského bratrstva i dalších politických stran v Egyptě a Jordánsku byly získány z platformy Election Guide (viz Election Guide 2013, 2015), jen v případě egyptských parlamentních voleb po událostech Arabského jara musel být za zdroj použit zpravodajský web Ahram (viz Ahram 2012). Data vztahující se k volební účasti byla získána ze serveru Institute for Democracy and Electoral Assistance (viz IDEA 2015).

Transkripce arabských jmen byla prováděna na základě studované literatury a internetových zdrojů. Většina arabských jmen je psána dle české transkripce, přičemž

jedinou výjimkou jsou jména Salih al-Ashmawi, Numan Gomaa, Saad El-Katatni, Aboul Ela Madi a Khairat El-Shater. U těchto jmen, u nichž nebyl nalezen český ekvivalent, bylo vycházeno z anglických přepisů uvedených ve studované literatuře. Názvy ustálených politických platform jsou zmiňovány v originální zkrácené verzi, zatímco názvy krátkodobě vzniklých hnutí, nepoužívajících žádná ustálená označení, jsou volně přeloženy.

Tabulka č. 1: Shodné a rozdílné parametry v případě Egypta a Jordánska

Shodné parametry	Diference
Autokratické režimy	Státní zřízení
Sunnitský islám	Počet obyvatel a rozloha
Vysoká míra obyvatel žijících v jedné části země	Stupeň urbanizace
Demografický boom (vysoký podíl mladé populace)	Vyspělý terciér (Jordánsko)
Vysoká nezaměstnanost	Cestovní ruch tvoří výraznější % v HDP (Egypt)
Spolupráce s USA	Nerostné suroviny /zemní plyn/ (Egypt)
Mírové smlouvy s Izraelem	Výrazně odlišná etnicita uvnitř země (Palestinci x Zajordánci)
Bývalé britské kolonie	

3 Teorie institucionalizace

Pro teorii institucionalizace² nalezneme v literatuře různé možnosti aplikace a rozličná kritéria, jež samotný jev institucionalizace a její míru ovlivňují. Samuel Huntington (1968, s. 12) tento jev definoval jako „proces, jímž organizace a postupy získávají hodnotu a stabilitu“. Jednotlivé strany politického spektra se přitom liší právě mírou institucionalizace, v jaké se nacházejí. Tento stupeň je odvozován od čtyř různých faktorů, mezi něž patří adaptabilita, autonomie, komplexita a soudržnost (Huntington 1968). Institucionalizaci je potřeba vnímat i jako velice důležitou složkou demokratické konsolidace na politické scéně (Randall a Svasand 2012).

Podle Huntingtona mezi hlavní kritéria ovlivňující samotný jev institucionalizace patří adaptabilita. Ta určuje schopnost organizace přizpůsobovat se politickým a společenským změnám a reagovat na nové výzvy. Může se měřit třemi způsoby. První z nich se nazývá chronologický, kdy se sleduje adaptace organizace v prostředí v průběhu času. Dalším způsobem je tzv. generační věk, jenž sleduje výrazné změny ve vedení organizace a jejich úspěšnost. Poslední měřítko autor označuje jako funkcionální hledisko, čili tvrdí, že každá organizace má svou funkci a případně její neaktuálnosti si musí stanovit funkci novou pro zachování své existence.

Druhým důležitým faktorem procesu institucionalizace je autonomie. Tu autor vysvětluje jako schopnost vlastní existence a formulování vlastních cílů bez ohledu na ostatní orgány. Za třetí faktor označuje komplexitu, která posuzuje složitost strany a její strukturu. Samozřejmě, že čím rozvětvenější má základnu, tím je míra institucionalizace očekávána vyšší. Posledním kritériem shledává soudržnost, popisovanou jako jednotu hnutí s důrazem na minimum vnitřních sporů a konfliktů (Huntington 1968).

Huntingtonovo pojetí teorie institucionalizace doplňuje Kenneth Janda (1980), který nachází shodu ve formulování definicí, ale na druhou stranu navrhuje odlišný přístup k voleným kritériím jev ovlivňujícím. Janda nesouhlasí hlavně s faktorem autonomie a za příklad udává britskou Labour Party, jež vykazuje vysoký stupeň institucionalizace, ovšem je tradičně a pevně vázána na odbory. Tudíž svou autonomii značně limituje. Za důležitá měřítka považuje kritérium času, kdy ho zajímá pouze délka fungování strany,

² Jako inspirace a rozcestník pro literární zdroje posloužila práce Staubera (2014).

nebo vnitřní indikátory. Důraz klade na ovlivnění vnímání strany v případě změny jejího názvu, či na zdravou konkurenci uvnitř stranické struktury v čele s jasným vedením, ale i definicí procesu jeho výměny (Janda 1980, cit. v Stauber 2014).

Teorii institucionalizace se věnoval i Angelo Panebianco (1988). Italský politolog zdůrazňuje dynamiku politických subjektů reagujících na vnější prostředí. Za účelem lepšího pochopení strukturálního vývoje politických stran stanovil dva analytické nástroje. Prvním z nich je genetický model kladoucí důraz na vznik a vývoj strany. Rozlišuje pojmy teritoriální penetrace při centrální konsolidaci strany a teritoriální difuze lokálním ustálením organizace a až následnou fúzi do celonárodní struktury. Genetický model zkoumá i roli sponzorské instituce, které by organizace byla nepřímo loajální, a vliv výrazného charismatického lídra, jenž pomocí strany prosazuje především vlastní myšlenky a ambice. Na základě tohoto modelu vyplývá vyšší institucionalizace u stran formovaných na základě teritoriální penetrace, a také u stran, které z počátku sice disponovaly silným vůdcem, ale po jeho odchodu se dokázaly na politickém poli přežít (Panebianco 1988, cit. v Stauber 2014).

Druhý analytický nástroj pojmenovaný přímo teorie institucionalizace sleduje přeměnu charakteru strany, kdy již není pouze nástrojem, nýbrž se stává hodnotou s jasně stanovenými cíli. Hlavní cíl jejich členů spočívá v přežití strany. Z hlediska analýzy stupně institucionalizace jsou důležité dvě vzájemně ovlivňované proměnné, za něž jsou považovány autonomie a systémovost. Autonomií Panebianco rozumí sebekontrolu organizace a procesů v ní probíhajících, zatímco pod pojmem systémovost se skrývá soudržnost strany (Panebianco 1988, cit. v Stauber 2014). V definici těchto měřítek se tak Panebianco přesně shoduje s Huntingtonem.

S novou studií reagující na předchozí a vlastním teoretickým modelem přišla dvojice Randall a Svasand (2002). Definují interní a externí dimenzi problematiky, přičemž každá z nich má ještě strukturální a subjektivní aspekt. Přináší tak, stejně jako Huntington, čtyři stěžejní kritéria. Interní dimenzí se rozumí systémovost (se strukturálním aspektem), kde na základě ustálených vzorců chování sleduje stranická struktura a vztah vedení vůči ní. A také tzv. rozšiřování hodnot (se subjektivním aspektem), spočívající ve stranické kultuře a podřízenosti zájmů jedince cílům celé strany.

Do externí dimenze Randall-Svasandova modelu se řadí autonomie (se strukturálním aspektem) a zhmotnění (s aspektem subjektivním). Z hlediska autonomie autoři rozlišují především typy vzájemných závislostí, kdy spolupráce stran ještě nebrání samotnému procesu institucionalizace. Zhmotnění znamená ukotvení organizace ve vnímání veřejnosti jako pevného a stabilního článku prostředí. Důležitou úlohu ve zhmotnění hraje i komunikace s médii (Randall a Svasand 2002).

Institucionalizaci lze považovat za dynamický jev, který není nezvratný a v průběhu času se může měnit, míra institucionalizace může klesat i růst v závislosti na indikátorech. Mezi nejdůležitější faktory se řadí účast ve volbách. Podstatná je zejména schopnost nominovat vlastní kandidáty do všech typů voleb a na všechny pozice. Dále by organizace měla mít jasně definovanou a funkční strukturu a hierarchii funkcí, a měla by diverzifikovat zdroje příjmů. Pro maximální institucionalizaci je taktéž potřeba se opírat o jasně definovanou členskou základnu, navázat na svou strukturu další společenské či podnikatelské aktivity, být stabilní v průběhu let a vyvarovat se štěpení a na základě své činnosti o sobě nechat pravidelně informovat média (Stauber 2014).

4 Historický vývoj organizace

4.1 Egypt

4.1.1 Vznik hnutí

Organizace Muslimského bratrstva neboli Asociace muslimských bratří, byla založena roku 1928 v přístavním městě Ismáílija Hasanem al-Banná. Al-Banná byl nejstarší syn lokálně působícího imáma, v důsledku čehož se mu již od útlého věku dostávalo vhodného náboženského vzdělání. Stal se stoupencem súfismu³ a vystudoval arabštinu na káhirské univerzitě Dár al-Ulúm. Jeho kroky následně vedly do Ismáílije, kde se stal učitelem arabštiny. Právě zde na březích Suezského průplavu byl svědkem ekonomické okupace, kdy se setkal s polarizovanou společností rozdělenou na „bohaté Evropany“ a „chudé Egyptany“. Všiml si také rozmařilého života buržoazních vrstev, a tak pokračoval v řečnické činnosti v kavárnách, kde kritizoval úpadek islámských mravních zásad a varoval před inklinací k západnímu stylu života.

Krátce poté, co jeho přátelé ze studií, s nimiž byl stále v kontaktu, založili roku 1927 Asociaci mladých muslimů (YMMA⁴), vykrytalizovalo i vlastní hnutí Hasana al nuqBanná. Shromáždilo se kolem něho několik studentů a dělníků, kteří ho hodlali v jeho názorech následovat. Stali se tedy bratry, bratry ve službě islámu, muslimskými bratry (Mitchell 1993).

Al-Banná začal hlásat návrat ke kořenům islámu, toužil po politických a sociálních reformách i teokratickém státním zřízení. Za účelem propagace svých myšlenek cestoval do dalších měst a vystupoval v mešitách a na masových shromážděních. Díky osobnímu kontaktu získával stále více přívrženců a oblíbenost hnutí rostla. Činnost organizace byla financována z darů a příspěvků, které umožnili její angažovanost i v humanitární a charitativní rovině. Stoupenci hnutí zakládali školy, stavěli mešity, pomáhali se stavbou nemocnic, provozovali veřejné vývařovny a útulky pro chudé a vedli mládežnické kluby.

³ Súfismus je forma islámu kladoucí důraz na jeho spiritualitu či duchovní cestu. Jeho cílem je přiblížit se k Bohu nebo s ním dokonce splynout.

⁴ YMMA = Young Men's Muslim Association.

S rostoucí popularitou se al-Banná přestěhoval do Káhiry, kde pokračoval ve své kazatelské činnosti mezi obyčejnými Egyptyany ve skromných podmínkách. Právě uvnitř tradičních káhirských čtvrtí a měst nilské delty se mu dostávalo největší podpory z řad nižší střední vrstvy a tradičně orientované inteligence. První generální kongres se konal v roce 1933 a nedlouho po něm následovaly další. V roce 1936 mělo již Bratrstvo více než 50 velkých poboček a v dobročinných organizacích majících pouto k mateřskému hnutí se sdružoval přes jeden milion lidí (Mendel 2013).

4.1.2 Počátky na politické scéně

Na politickou scénu vstoupili Bratři roku 1936 formou pamfletu zaslaného politickým špičkám nejen Egypta ale i dalších arabských států. Hasan al-Banná na ně apeloval, aby se navrátili k jádru islámského učení a tím chránili ummu⁵ před šířením bezvěrecké civilizace a před implikací nejrůznějších doktrín, např. internacionalismu, bolševismu, materialismu atd. Nicméně tato výzva zůstala bez odezvy a al-Banná začal s koncipováním nových tezí, za jejichž vrchol lze považovat heslo: „Islám je naše cesta, Bůh je náš vůdce, Korán je naše ústava, mučednická smrt na cestě k Bohu je nejvyšší tužbou pravověrného muslima.“ (Mendel 2013, s. 36) Tento nárůst agrese a formulace nového džihádu⁶ ve spojení s nárůstem odbojových akcí proti britské okupaci, Židům i sekulárním kruhům vedla ke vzniku tzv. zvláštního aparátu⁷, tedy speciálních buněk podílejících se na sabotážní činnosti (Mendel 2013). V důsledku těchto akcí nastal i první větší rozkol uvnitř organizace, kdy stále větší vliv získával Sálíh al-Ashmawi⁸, lídr radikálního křídla. Činnost „zvláštního aparátu“ se začala vymykat centrální kontrole. Celá situace vyústila v rozpuštění Muslimského bratrstva, zabavení jejich majetku a označení za teroristickou organizaci. Reakcí na tyto restriktce se stal atentát na premiéra Nuqrášího. Tento akt byl al-Banná odsouzen, stejně jako veškeré násilí páchané jeho soukmenovci.

⁵ Umma je arabský výraz pro komunitu. V kontextu islámského náboženství značí obci věřících.

⁶ Džihád znamená povinnost muslimů chránit a šířit islám ve vlastním srdci i ve světě. Nový džihád, jak ho definoval al-Banná, může vyústit až v sebeobětování.

⁷ Za „zvláštní aparát“ se označovala jednotka složená z mladých lidí soustřeďujících se do malých záškodnických skupin, kteří byli odhodláni i k sebevražedným akcím.

⁸ Sálíh al-Ashmawi byl jedním z hlavních ideologů v počátcích činnosti Muslimského bratrstva a zástupce Hasana al-Banná. Pod jeho neformálním vedením fungoval tzv. „zvláštní aparát“.

Ani to však nezabránilo odvetné akci egyptských tajných služeb, kdy byl al-Banná 12. února 1949 zastřelen před svým domem (Zollner 2009).

V následném soudním procesu se však státním složkám nepodařilo dokázat přímou spojitost mezi atentátníky a Bratrstvem a hnutí mohlo svou činnost obnovit. Novým vůdcem, tzv. muršidem⁹, se stal v roce 1951 právník Hasan al-Hudajbí¹⁰ (Zollner 2009). Období neklidu dále pokračovalo povstáním v Káhiře za účasti ozbrojených a trénovaných dobrovolnických jednotek, z nichž velká část se profilovala z řad Bratrstva. Útoky mířily speciálně na podniky a instituce západního stříhu, a také ty vlastněné Evropany a Židy (Mitchell 1993). Prestiž Muslimských bratří nezadržitelně rostla, zřetelně se vymezovali proti britské přítomnosti i monarchii, vztahy mezi nimi a ostatní opozicí nebyly zlé. Především dokázali nejlépe interpretovat volání společnosti po pádu zkorumpované monarchie (Mendel 2013). Celková krize vyvrcholila státním převratem, kdy byla roku 1952 vyhlášena Egyptská republika a krále Farúka I. nahradil v čele státu generál Muhammad Nadžíb ze skupiny Svobodných důstojníků, jenž je však zakrátko nahrazen Radou revolučního velení.

4.1.3 Temné období za Násira a radikalizace hnutí

Muslimské bratrstvo doufalo v participaci na novém režimu, ovšem al-Hudajbí se neprokázal jako silný vůdce a nedokázal najít s Radou revolučního hnutí společnou řeč, která by umožnila zapojení se do vlády. Naopak se obě dvě hnutí začala ideologicky rozcházet a vznikala mezi nimi větší propast (Zollner 2009). V čele země stanul Gamál Násir a s okamžitou platností zakázal všechny politické strany. Na Bratrstvo se tehdy ještě vztahovala výjimka z důvodu označení za náboženské hnutí. Jelikož agitační činnost přívrženců, zejména na akademické půdě, značně rostla a ústila v časté spory a konflikty nejen tam, bylo posléze zakázáno i Bratrstvo (Mendel 2013). V důsledku tohoto verdiktu se hnutí snažilo odpovědět atentátem na neoblíbeného předsedu Revoluční rady Násira,

⁹ Funkci muršída lze volně přeložit jako roli vůdce nebo učitele. Ve spojitosti s Muslimským bratrstvem se používá pro čelního představitele organizace.

¹⁰ Hasan al-Hudajbí stál v čele Bratrstva až do své smrti v roce 1973 a dodnes se považuje za stěžejního ideologa, jehož učení ovlivnilo dnešní podobu hnutí.

avšak neúspěšně. Následovala vlna zatýkání čelních představitelů organizace, několik členů bylo popraveno a hnutí bylo zakázáno pod trestem smrti.

Tento Násirův radikální zásah proti Bratrstvu se výrazně dotkl nejvýraznějších postav hnutí. Předseda al-Hudajbí byl nejprve odsouzen k trestu smrti, který se později změnil na doživotní trest, a Abd al-Qádir Awda¹¹, jeden z hlavních ideologů, skončil svůj život na šibenici (Bareš a kol. 2010). Sajjid Qutb, nejvýznamnější ideologický tvůrce sám sebe považující se za umírněného muslima, alespoň na politickém poli, dostal patnáct let vězení a nucených prací. Právě uvnitř věznic vznikla hlavní díla přinášející ideový rámeček tehdejšího, ale i do jisté míry současného názorového směru Muslimských bratří (Mendel 2013). Po propuštění Qutb publikoval knihu „Milníky na cestě“, která byla obecně považována za manifest radikálního islámu a do dnešní doby slouží jako inspirace pro ostatní radikály napříč světem (Parker, Sitter 2016). Částečnou reakcí na Qutbovo dílo a na ostatní radikální větve uvnitř hnutí se stala Hudajbího kniha „Preachers not Judges“¹², vydaná až po jeho smrti. Shodují se spolu například na šahádě¹³ jako jednom z základních pilířů islámu a na aplikaci náboženského práva šaría do běžného života. Zatímco rozkol nastává v otázce takfíru¹⁴ (Zollner 2009), kdy radikálnější Qutb vyhláší svatou válku všem odpadlickým neislámským systémům (džahilíja¹⁵) a ospravedlňuje použití fyzické síly, zatímco Hudajbí reprezentuje názor, že spáchání hříchu neznamenaí ihned odpadlictví a hříšník smí soudit pouze Bůh (Sivan 1990).

Prezident Násir se snažil změnit tvář a směřování země, když začal prosazovat myšlenky panarabismu spočívajícího ve snaze spojit arabský svět v jeden celek na základě kulturně-islámské jednoty a vytvořit tak protipól bývalým koloniálním mocnostem (Lux 2012). Panarabské hnutí využívalo socialistických teorií, které převzaly

¹¹ Abd al-Qádir Awda zastupoval ve vedení hnutí radikální křídlo organizace. Definoval rovněž ideologii, jejíž cestou by se Bratrstvo mělo ubírat. Qutb ho ale kritizoval za jednoduchost a prázdnotu myšlenek a po jeho smrti to byl právě on, kdo názorově vedl radikální větev hnutí.

¹² Kniha *Preachers not Judges* dosud nebyla přeložena do českého jazyka, z toho důvodu její název uvádím v angl. znění.

¹³ Šaháda se řadí mezi pět základních pilířů islámu. V náboženském významu znamená vyznání víry. Muslimové ji opakují zejména při modlitbách, kdy vyznávají, že Alláh je jediným Bohem a Mohamed poslem božím.

¹⁴ Takfír znamená odpadlictví a akt exkomunikace.

¹⁵ Džahilíja označuje neznalost božského vedení a barbarství. Termín je používán i pro dobu před příchodem proroka Mohameda. Sajjid Qutb vnímá jako džahilíju veškeré neislámské systémy.

název arabský socialismus, a Egypt se více sekularizoval. Ve školách se žáci namísto recitování veršů z Koránu učili oslavovat kult prezidenta a fungování klasických náboženských škol bylo do značné míry ovlivněno. Skrze školní náboženskou výchovu si tak Násir podmanil náboženství a mohl určovat, jak bude islám interpretován a všeobecně přijímán. V případě nutnosti vysvětlení a ospravedlnění svých politických kroků povolával duchovní, aby je interpretovali prostému lidu jako správné kroky z hlediska islámu.

Během Násirovy éry proběhla také značná radikalizace Muslimského bratrstva, které působilo naprosto ilegálně nebo neoficiálně ve formě charitativních organizací. Silný vliv na vývoj radikálních myšlenek nebyl způsoben hlubším studováním Koránu a jeho interpretací, nýbrž masovým zatýkáním přívrženců hnutí, jejich pronásledováním a mučením vládním aparátem (Černý 2012).

4.1.4 Vláda Sádáta a návrat bratří na scénu

Po smrti prezidenta Násira na počátku sedmdesátých let nastoupil do prezidentského úřadu Anvar as-Sádát. Ten se stejně jako jeho předchůdce profiloval z řad organizace Svobodných důstojníků a celá šedesátá léta již strávil ve vrcholné politice, nejdříve jako předseda Národního shromáždění a později ve funkci viceprezidenta (Vatikiotis 1991). Počátky v čele státu nebyly pro Sádáta vůbec jednoduché, jelikož se musel vypořádat se stále silným kultem oblíbeného prezidenta Násira a mnozí ho považovali pouze za přechodného vůdce (Beattie 2000). I přes tuto nelehkou situaci si však dokázal vydobýt silné postavení na základě nečekaných politických tahů. Očistil vládu a bezpečnostní orgány od osob silně napojených na předchozí režim, přičemž někteří bývalí členové vlády skončili ve vězení, a na rozdíl od svého předchůdce otevřel otázku participace islamistických stran na politickém systému v zemi. Očekával jejich spíše konzervativní směřování a tímto krokem si chtěl získat jejich další podporu (Kepel 2006).

V zásadě se Sádát snažil budit dojem silně zbožného prezidenta, kdy se pomocí náboženství chtěl vymezit proti svému předchůdci. Zavedl islámskou nauku zpět do škol a skrze státem kontrolovaná média popularizoval pojetí islámu (Černý 2012). V rámci propouštění dlouhodobě uvězněných přívrženců Muslimského bratrstva se na svobodu

dostal vůdce al-Hudajbí, byť již v chatrném zdravotním stavu, i Umar Tilimsání¹⁶. Právě on ze své cely publikoval několik ideologických spisů a po smrti al-Hudajbího se stal jeho v pořadí třetím muršídem Muslimského bratrstva. Pod jeho vedením se bratři pokusili před soudem obnovit legalitu svého hnutí a vstoupit na politickou scénu, ovšem v justičním aparátu zůstalo stále ještě dost činitelů z dob prezidenta Násira, a tak vytouženého verdiktu nedosáhli (Bareš a kol. 2010). Navíc vstoupil v platnost zákon o zákazu politických stran vycházejících z náboženských principů a tezí, tudíž se nenabízela jiná možnost než kandidovat ve spojení s jinými politickými uskupeními, což tehdy ještě Bratři odmítali (Burgerová 2011).

Tilimsání vetoval možnost získat pozici senátora a registraci hnutí jako oficiální charitativní organizace. Muslimští bratři tak nadále působili jako pololegální organizace, především na univerzitách v podobě islámských skupin (Bareš a kol. 2010). V druhé polovině sedmdesátých let se jim podařilo v akademických volbách získat napříč fakultami univerzit kontrolu nad všemi akademickými senáty. To prezidenta Sádáta velice vystrašilo a bez ohledu na univerzitní svobody a autonomii vysokoškolských institucí tyto senáty zakázal (Arjomand 1986, cit. v Černý 2012).

Za jediný dílčí úspěch islamistů lze považovat implikaci systému náboženského práva šaría do egyptské ústavy, a to rovnou jako jednoho z jejích hlavních zdrojů (Bareš a kol. 2010).

Po skončení tzv. Jomkipurské války¹⁷ začalo postupné sblížení nejvyšších představitelů Egypta a Izraele. Sádát se netajil snahou o vzájemný dialog, který vyústil až v podepsání samotné mírové smlouvy mezi ním a izraelským premiérem Beginem. V rámci dohody byl ukončen válečný stav a izraelská vojska se stáhla ze Sinajského poloostrova. Přestože za tento akt obdržel prezident Sádát Nobelovu cenu míru, tak na domácí scéně jeho pověst notně utrpěla. Většina muslimů považovala dohodu s odvěkým lokálním rivalem za neodpustitelnou zradu a definitivní konec panarabských

¹⁶ Umar Tilimsání vedl organizaci mezi léty 1972 a 1986. Podstatnou část života strávil v cele, když byl postupně vězněn za vlády Násira, Sádáta i Mubáraka.

¹⁷ Jomkipurská válka proběhla v říjnu roku 1973, kdy koalice Egypta a Sýrie napadla Izrael. Ten se sice dokázal ubránit, ale přesto je z historického hlediska za vítěze považován Egypt, jelikož donutil stáhnout se izraelská vojska od Suezského průplavu i ze Sinajského poloostrova.

myšlenek (Schulze 2013). Nic na situaci nezměnil ani vypracovaný souhlas od ulamá¹⁸, který mimo jiné ospravedlňoval i další neoliberální reformy (Bareš a kol. 2010). Islamisté začali Sádáta vykreslovat jako převtělení Antikrista, proti kterému lze bojovat džihádem, jehož nastolení pomůže urychlit příchod mesiáše a nastolit vytoužený, nekonečně spravedlivý svět (Mendel 2008). Abdassalám Faradž pak dokonce zmiňuje džihád ve svém pamfletu „Džihád, zrozená povinnost“ jako šestý pilíř víry a zařadil ho tak po bok šahády, salátu, zakátu, saumu a hadždže. V tomto spojení džihád znamená povinnost vést boj proti každému, jenž se definitivně odvrátil od islámského práva (Kropáček 2006). Džihádem se proti režimu rozhodli bojovat především radikální islamisté vycházející z myšlenek a interpretací Qutbových „Milníků na cestě“. Obviňovali režim z odpadlictví, kdy mu kromě mírové dohody s Izraelem vyčítali i dobré vztahy se Spojenými státy americkými. Velká vlna nenávisti vygradovala v říjnu roku 1981, kdy byl na Sádáta spáchán atentát během vojenské přehlídky (Bareš a kol. 2010).

4.1.5 Liberalizace a nástup Mubáraka

Dočasného prezidenta Súfí Abú Tálíba po krátké době vystřídal legitimně zvolený bývalý viceprezident Husní Mubárak (Bareš a kol. 2010). Ihned po nástupu do své funkce začal rozšiřovat egyptskou státní bezpečnost a centrální síť bezpečnostních složek, jelikož si jako účastník atentátu na svého předchůdce Sádáta plně uvědomoval potenciální nebezpečí hrozící z řad radikálů. Velmi se spoléhal na ministerstvo vnitra, armádní špičky i vlivnou zpravodajskou službu (Osman 2013). V zemi byl zaveden výjimečný stav, který umožňoval zadržovat podezřelé bez udání důvodu na libovolně dlouho dobu, soudit civilní obyvatelstvo před vojenskými soudy a cenzurovat veřejná média. V důsledku těchto opatření také několikanásobně vzrostl počet politických vězňů, kteří byli často nelidsky mučeni a popravováni bez regulérních soudních verdiktů (Černý 2012).

Navzdory opatřením vyplývajícím z vyhlášení výjimečného stavu přinesl počátek Mubárakovy vlády zlepšení situace Muslimského bratrstva. Z věznic byl propuštěn lídr hnutí Tilimsání a organizaci se nabídla možnost vstoupit na politickou scénu. Ačkoliv stále platil zákon o toleranci politických stran, jejichž ideologie nevychází z náboženství,

¹⁸ Ulamá je souhrnné označení pro islámské učence a znalce právní vědy.

tak bylo Bratrstvu umožněno kandidovat společně s ostatními politickými subjekty v koalici (Bareš a kol. 2010). Nejdříve roku 1984 utvořilo koalici se stranou al-Wafd¹⁹, s níž mělo již zkušenosti z dob monarchie, a trochu překvapivě získali 58 křesel, přičemž 8 z nich bylo přiděleno zástupcům Bratrstva. Během vykonávání parlamentního mandátu zvládli přesvědčit ostatní o své profesionalitě a vzdělanosti, čímž si hnutí získalo respekt a dokázalo všem svou schopnost participace na politickém systému. Hned v následujících volbách Bratrstvo zcela vyměnilo spojence (Zahid 2012). Do společné aliance vstoupilo se stranami al-Amal²⁰ a al-Ahrar²¹. Jejich společným cílem bylo stát se protipólem Národní demokratické straně a pokusit se prolomit její hegemonii. Mezi jejich hlavní požadavky patřilo zrušení výjimečného stavu a zajištění demokratických svobod, přičemž heslem se stal slogan „Islám je řešení“. Nakonec se jim podařilo získat 36 mandátů a překvapili všechny ostatní aktéry. Pod tíhou jejich hlasu nakonec Mubáarak vydal zákon o rodině, kde omezil práva žen (Bareš a kol. 2010).

Mezi Mubáarakem a Muslimským bratrstvem panovala dohoda o vzájemné toleranci. Organizace mohla opět naplno rozvíjet své občanské aktivity, ale musela respektovat vládní špičky. Hnutí začalo vytvářet paralelní veřejnou síť sociální péče, která v lecčems předčila i tu státní. Hlavní část členské základny se skládala ze střední a nižší vrstvy obyvatel, převážně z necentrálních provincií, kde neměli velký vliv oficiální legální strany. Umírněná islámská opozice byla na vzestupu, což režim toleroval ve snaze čelit naopak radikálnímu islámu představovanému skupinami jako Islámská válka, Organizace svaté války nebo Egyptský Islámský Džihád (Bareš a kol. 2010). Nicméně stát zakládal i síť vlastních škol Koránu, zvaných kuttab²², kam mládež docházela v odpoledních hodinách nebo v době prázdnin. Právě v těchto institucích, jež se staly konkurencí tradičních islámských škol, se vládě naklonění učitelé snažil interpretovat islám po svém a náboženství se tak stalo předmětem politického soupeření (Černý 2012).

Do čela hnutí se mezitím po smrti Umara Tilimsáního dostal navzdory silným protihlasům starý Hamíd Abú al-Nasr. Ovšem dle mnohých byl jen formálním vůdcem,

¹⁹ Al-Wafd je tradiční národně-liberální strana působící na egyptské politické scéně již od dob království. Roku 1952 byla zrušena a svou činnost obnovila až roku 1978. Oficiálně se do politické soutěže zapojila po smrti prezidenta Sádáta.

²⁰ Hizb al-Amal v překladu Socialistická strana práce

²¹ Hizb al-Ahrar neboli Liberální strana socialistická

²² Kuttab označuje typ základní školy, kde se žáci učí kromě čtení, psaní a gramatiky i islámskému studiu.

zatímco skutečný směr dával organizaci Mustafá Mašhúr, jenž se později stal i oficiálním pátým muršídem (Springborg 1989). Tou dobou Bratrstvo dvakrát žádalo o založení oficiální politické strany, ale v obou dvou případech byla žádost zamítnuta, přestože povolení ke kandidatuře do voleb získaly i strany s menší voličskou základnou a tradicí. Právě druhé zamítnutí vystupňovalo negativní nálady uvnitř hnutí, ještě více umocněné stále nezrušeným výjimečným stavem. Nesouhlas s politikou Husního Mubáraka sílil, což vedlo až k bojkotu voleb v roce 1990, kdy se Islámská aliance (Socialistická strana práce, Liberální strana a Muslimské bratrstvo) společně s al-Wafdem nezúčastnila parlamentních voleb. Nesouhlasili s novou úpravou velikosti volebních okrsků zvýhodňujících Národní demokratickou stranu a kritizovali nestanovení nezávislého dozorčího orgánu (Bareš a kol. 2010).

4.1.6 Krize demokracie

V následujících letech už bylo vládě jasné, že vlna demokratizace již vede k ohrožení režimu. Počet stoupců Muslimského bratrstva neustále vzrůstal, s čímž přicházely i silnější obavy před potencionální politickou silou hnutí. Reakcí na tento fakt se stalo obvinění celé organizace z přípravy spiknutí proti vládě za účelem vnitřní destabilizace země. Následovalo zatýkání vlivných představitelů z čela hnutí, kteří byli ještě navíc obviněni ze spolupráce s islamistickými skupinami (Bareš a kol. 2010). Před parlamentními volbami v roce 1995 policejní složky účelově zadržely i mnoho vysoce postavených činitelů v profesních svazech, které byly fakticky pod vedením členů Bratrstva, jen aby jim znemožnily jejich kandidatury. Volby nakonec dopadly blamáží a hnutí navzdory původním očekáváním získalo jediný mandát, kterého však bylo vzápětí zbaveno s odůvodněním příslušnosti k zakázané straně (Zollner 2009).

Situace soudobého postavení Bratrstva vedla k radikalizaci mladší části hnutí, která stále více nesouhlasila s pasivní politikou starší větve vůči restrikcím uplatňovaným Mubárakovým režimem na jejich činnost. Rozhořel se tak spor uvnitř organizace, nejednalo se však vyloženě o generační konflikt mezi mladšími a staršími, nýbrž jádrem dohad bylo další směřování Bratrstva. Výsledkem se stalo odštěpení části Muslimského

bratrstva, jedinci založili svou vlastní politickou platformu pojmenovanou Al-Wasat²³ a do jejího čela se postavil Aboul Ela Madi (Wickham 2015).

Navzdory odtržení jedinců nespokojených s činností hnutí, která byla limitována vládním rámcem, si Bratrstvo zachovalo důvěru veřejnosti a uchovalo si silný vliv v profesních svazech. Zejména svazy lékařů, právníků a techniků projevovaly organizaci silnou loajalitu. A právě tato skutečnost stála za vlnou dalšího zatýkání v roce 1999. Opakovala se tak situace předcházející minulým volbám, kdy se hlavními oběťmi stali vedoucí funkcionáři v profesních svazech a množství předáků z řad samotného Muslimského bratrstva. Zarážejícím se stal zejména soudní proces s dvaceti čelními představiteli hnutí. Rovněž byla těsně před volbami zrušena i Socialistická strana práce, s níž Bratrstvo v minulosti spolupracovalo. Ve výsledku zbylí kandidáti Muslimského bratrstva, kandidující jako nezávislí, obdrželi 17 mandátů, což odpovídá necelým 4 % parlamentních křesel.

4.2 Jordánsko

4.2.1 Vznik organizace

Počátky činnosti organizace Muslimských bratří na jordánském území jsou spojeny s osobou Abd al-Latífa Abú Qura, arabského kupce a islámského aktivisty, který do své vlasti přinesl ideové myšlenky z Egypta, kde se seznámil s učením Hasana al-Banná (Bar 2000). Právě Abú Qura založil roku 1945 Asociaci Muslimských bratří v Jordánsku a stanul v jejím čele. Hnutí bylo registrováno jako charitativní organizace, plně legitimní v očích nově vzniklého Transjordánského království. S králem Abdalláhem I., reprezentujícím celou hášimovskou monarchii, se podařilo hnutí navázat ihned od prvních let své činnosti velice dobré vztahy, což se ukázalo klíčové pro další působení a hlavně přežití organizace až do dnešní doby (Wickham 2015).

V prvních letech, ještě jako apolitická organizace, pomáhali Bratři např. s výstavbou mešit. Také se aktivně angažovali v První arabsko-izraelské válce, kde jejich dobrovolnické jednotky podporovaly alianci arabských států (společně s dalšími

²³ Al-Wasat byla centristická islamistická strana. Roku 2014 rozpuštěna.

dobrovolníky z egyptského hnutí Ikhwan²⁴) (Bar 2000). Přestože tento vojenský konflikt skončil vítězstvím Izraele, resp. neúspěchem arabských států, získalo Transjordánsko území na západ od řeky Jordán a následně se přejmenovalo na Jordánsko. V důsledku celé situace se trojnásobně zvýšil počet obyvatel a země se stala etnicky „palestinským státem“, jelikož počet Palestinců převýšil počet původních obyvatel z řad berberských kmenů (Burgerová 2011).

Na počátku padesátých let byl na krále Abdalláha I. spáchán atentát při návštěvě Jeruzaléma. Příčinu střelby palestinského útočníka lze hledat v tajných jordánsko-libanonských mírových jednáních s Izraelem. Jedna z kulek tehdy zasáhla, ale ne smrtelně, i jeho vnuka a pozdějšího panovníka, prince Husajna (Lunt 1989). Ještě než se na královský trůn tento mladý princ usadil, zemi vládl Abdalláhův syn a Husajnův otec, král Talál, jenž však ze zdravotních důvodů po roce v čele monarchie abdikoval a přenechal vládu tehdy ještě nezletilému synovi.

4.2.2 Ukotvení se v systému

Souběžně se změnami ve vedení monarchie se měnila i pozice Jordánského Muslimského bratrstva. Stále fungovalo především jako charitativní organizace zajišťující sociální služby, ovšem více se začaly projevovat hlasy o zapojení se do života politického. Pod tlakem mladších příslušníků hnutí, kteří prosazovali radikálnější aktivnější směřování organizace, a v důsledku svého chatrného zdraví odstoupil z funkce lídra Abú Qura. Za jeho následovníka si organizace zvolila Abdal Rahmana Khalifu, jenž ve vedení vydržel až do své smrti v roce 1994 (Bar 2000).

Pod novým vedením se Bratrstvo vydalo na politickou dráhu. Při parlamentních volbách v letech 1951 a 1954 jeho kandidáti usilovali o mandáty ještě jako nezávislí, zatímco v dalším volebním cyklu v roce 1956 se již sdružili pod oficiální stranu Jordánského Muslimského bratrstva. Výsledkem byl volební zisk 10% hlasů, což sice neznamenalo podíl na vládě, ale jasně signalizovalo jejich rostoucí popularitu ve společnosti. Bratrstvo získalo prostor v opozici, odkud mohlo kritizovat vládní politiku, zejména za nedostatečnou implikaci práva šaría do právního systému v zemi. Nicméně

²⁴ Al-Ikhwan al-Muslimun je originální arabský název pro Muslimské bratrstvo.

jejich rétorika nebyla vůči vládě nepřiměřeně tvrdá, a tak jsou označováni za mírnou opozici (Brown 2012).

4.2.3 Krize politické scény

Jistá liberalizace politické scény ovšem netrvalo příliš dlouho. V roce 1957 vstoupil v platnost zákaz politických stran, který platil až do roku 1989. Všichni potenciální kandidáti do parlamentu museli usilovat o politická křesla jako nezávislí. Poslední oficiální volby do parlamentu proběhly v roce 1967 a parlament následně zcela zanikl. Jeho zástupnou činnost mezi léty 1974 a 1984 vykonávala pouze Konzultativní národní rada (Gombár 2004).

Na konci padesátých let, na popud krále Husajna, definitivně opouští zemi britské jednotky, jejichž velitelé měli v jordánské armádě dominantní vliv. Tím pádem se dosavadní Arabské legie transformují v legitimní jordánskou armádu, o níž se režim opírá v příštích desítkách let. Na základě tohoto kroku se vylepšily vztahy Jordánska s dalšími arabskými zeměmi (Burgerová 2011). Jordánsko také vstoupilo do Hášimovské federace se sousedním Irákem, jemuž vládl Husajnův bratranec král Fajsal II. Jednalo se o reakci na vlnu násirovského panarabismu a tlaky Egypta se Sýrií na vytvoření Sjednocené arabské republiky. Federace však neměla dlouhého trvání, když po půl roce společné vlády v Iráku proběhl vojenský puč a král Fajsal II byl zavražděn (Gombár 2004).

Krizí si prošel jordánský hášimovský režim v šedesátých a sedmdesátých letech, kdy se země zapojila do další arabsko-izraelské války (tzv. Šestidenní válka²⁵), v níž spojené arabské jednotky neuspěly. I přes vítězství Izraele si však během tohoto konfliktu vysloužily uznání palestinské polovojenské složky. Jejich všeobecné uznání napříč arabskými zeměmi je posílilo natolik, že ve spojení s dalším exodem palestinského obyvatelstva do Jordánska vytvořili „stát ve státě“ a staly se silným elementem přímo ohrožujícím jordánskou vládu. Etnický konflikt gradoval pokusem o atentát na krále, následným vyhlášením stanného práva a na počátku sedmdesátých let občanskou válkou mezi jordánskými armádními složkami a Organizací za osvobození Palestiny (OOP)

²⁵ Konflikt mezi Izraelem a koalicí arabských vojsk v červnu roku 1967. Došlo k velkým územním ztrátám. na straně Arabů. Egypt přišel o Gazu a Sinaj, Jordánsko o Východní Jeruzalém a Západní břeh Jordánu, Sýrie o Golanské výšiny.

pod vedením Jásira Arafata. Spor vyústil smrtí tisíců Palestinců a vyhnáním palestinských militantů do sousedního Libanonu (Massad 2001). Během jordánsko-palestinské krize zůstali lídři Jordánských Muslimských bratří neutrální a udrželi si svou pozici ve vládě, kam byli kooptováni, aby se jako nejsilnější opoziční strana podíleli na vládě v situaci neexistujícího legitimního volebního procesu (Brown 2012).

4.2.4 Demokratizace a posílení hnutí

Na jaře roku 1989 přišel od krále pokyn k zahájení demokratizačního procesu. Vzápětí se konaly první svobodné volby do obnoveného parlamentu po více než dvaceti letech. Jednotliví kandidáti se opět směli ucházet o křesla jako nezávislí. Islamisté získali 32 mandátů z celkových 80 možných (nicméně po odečtení míst garantovaných pro menšiny – beduiny, křesťany, Čečence a Čerkeše – se reálně ucházeli o 68 křesel). Ukázala se tak velice silná pozice proislámsky orientovaných politiků, která byla potvrzena o půl roku později, kdy se kandidát Muslimských bratří Abd al-Latíf Arabiját stal předsedou parlamentu (Gombár 2004). Zvolení prominentní příslušníci z řad Bratrského hnutí, celkem jich bylo 22, se podíleli i na vytvoření a následném prosazení Jordánské národní charty. V ní je mimo jiné zakotven politický pluralismus, uznáno islámské právo šaría jako zdroj legislativy a islám ustanoven státním náboženstvím (The Jordanian National Charter 1991). Od roku 1991 se navíc členové Bratrstva přímo podíleli na vládě, když jim premiér Mudar Badrán svěřil čtyři resorty, a to včetně ministerstva výchovy (Gombár 2004).

4.2.5 Král je král, usměrnění politické scény

Roku 1992 ještě stihla být legalizována činnost politických stran. Ihned poté založilo Jordánské Muslimské bratrstvo vlastní stranu, pojmenovanou Fronta islámské akce (Islamic Action Front/Hizb Džabhat al-amal al-islámí). Tím se hnutí definitivně naskytlá možnost veřejně a otevřeně prosazovat názory skrze svou platformu (Wiktorowicz 2001). Jenže krátce poté si král Husajn uvědomil, že jím započatý demokratizační proces společnosti je až příliš liberální a parlament shledával nedostatečně

loajální vůči své osobě a jím preferované politice, což vedlo k jeho předčasnému rozpuštění (Gombár 2004). Před novými volbami v roce 1993 byl změněn volební zákon. Jestliže v minulých parlamentních volbách disponovali voliči stejným počtem hlasů, jako bylo poslaneckých mandátů, tak nová legislativa dávala každému z nich pouze jeden jediný hlas. Taktéž byly pozměněny hranice volebních okrsků ve prospěch venkovských, tradičně provládnicích oblastí (Ryan 2002). Ačkoliv obdrželi islamisté více hlasů než ve volbách předchozích, tak to v novém systému přineslo mandátů méně. Islámsky orientované strany získaly 22 křesel, z čehož 16 obsadila přímo Fronta islámské akce pod vedením Isháqa al-Farhána (Gombár 2004). Povedlo se jí alespoň obhájit statut nejsilnější opoziční strany, protože levice se rozdrobila na mnoho malých frakcí, které si navzájem posbíraly hlasy (Ryan 2002).

4.2.6 Odklon od arabské cesty směrem k Západu

Na počátku devadesátých let, během Války v Zálivu, se Jordánsko postavilo nejprve za Irák a posléze zaujalo neutrální pozici. S Irákem mělo totiž dlouhodobě dobré vztahy již od dob vzájemného federativního uskupení, bylo jedním z hlavních odběratelů irácké ropy a v opačném směru i významným exportérem do země. Také během Irácko-iránské války silně podporovalo režim Saddáma Husajna. Ale nepodpora spojeneckých jednotek během vojenských operací na území Kuvajtu vyvolala na mezinárodní úrovni hlasité odsouzení Hášimovského království jednak ze strany Spojených států amerických, jednak ze strany států Zálivu. V důsledku této kritiky byli ze zemí v Perském zálivu vyhoštěni jordánští gastarbeiteři, jichž zde pracovalo na 300.000 a jejich remitence²⁶ tvořily významnou položku v jordánském HDP (Burgerová 2011). Znovuobnovení vztahů s ostatními arabskými zeměmi nastalo až po smrti krále Husajna v roce 1999.

Vztahy s USA se normalizovaly záhy po podepsání mírových dohod s Izraelem v roce 1994. Jordánsko se stalo teprve druhou arabskou zemí, po Egyptu, která takovou dohodu s Izraelem podepsala. Právě americký prezident Bill Clinton se stal hlavním prostředníkem během izraelsko-jordánských jednání, kdy byla hášimovskému království také slíbena hospodářská pomoc a odpuštění dluhů (Burgerová 2011). Opozice obecně tuto

²⁶ Remitence jsou povětšinou finanční prostředky zasílané migranty ze země zaměstnání do své původní vlasti.

mírovou smlouvu odmítala, zejména se proti ní vymezovala Fronta islámské akce. Její lídr Isháq al-Farhán odmítal jakoukoliv existenci státu Izrael. Islamistům zejména vadilo uznání legitimacy Izraelského státu z důvodu okupace Palestinského území a akceptování judaistického náboženství, které má z dlouhodobého hlediska podlehnout islámu (Kornbluth 2002).

Následně v letech 1994 a 1995 došlo i na zatýkání příznivců Jordánského bratrského hnutí resp. členů Fronty islámské akce (Gombár 2002). Hlavním důvodem byla jejich podpora Palestinců a sesterské organizace Hamás²⁷ v izraelské otázce, kdy se výrazně vymezovali vůči bilaterálním vztahům obou sousedních zemí a tím pádem nerespektovali oficiální vládní politiku. Hnutí Muslimského bratrstva na to reagovalo bojkotem parlamentních voleb v roce 1997, kdy za Frontu islámské akce nekandidoval žádný uchazeč. Oficiálním důvodem byly obavy z vládních manipulací s výsledky (Schwedler 2006).

Na konci dvacátého století zemřel král Husajn a na královský stolec usedl jeho syn Abdalláh II. Jemu se postupně v průběhu let podařilo zlepšit vztahy s dalšími zeměmi Zálivu, zatímco udržel i stávající vazby se Spojenými státy americkými. V dalších letech se také stal silným mentorem v Izraelsko-palestinských vztazích, čímž si vysloužil uznání nejen od Fronty islámské akce. Ta se rozhodla znovu vstoupit na politickou scénu, když shledala, že její ideologie a politické názory by za tohoto státního vedení neměly být omezovány (Hubler 2014).

4.3 Arabské jaro

Jako Arabské jaro jsou označovány úvodní měsíce roku 2011, kdy prakticky všemi státy napříč Blízkým východem a severní Afrikou proběhla vlna sociálních nepokojů a protirežimních demonstrací. Přestože se protesty v jednotlivých zemích lišily, tak za jejich původce lze považovat občanskou nespokojenost autoritářskými nedemokratickými režimy a sociální situací. Mladí protestovali zejména proti vysoké míře nezaměstnanosti, která například činila 43 % u právě vstupujících na pracovní trh²⁸

²⁷ Hamás je palestinská islamistická organizace. Vznikla jako odnož Muslimského bratrstva.

²⁸ Pracovní trh je pod velmi silným tlakem demografické revoluce, kdy 60 % obyvatelstva arabského světa je mladších 30 let.

v Egyptě. Dalším problémem byla neustále rostoucí cena potravin²⁹ a pokles dotování jejich cen. To vše ruku v ruce se zkorumpovanými dlouhodobě vládnoucími režimy, které nenabízely lepší výhledy do budoucnosti (Beránek 2013).

Protesty v Egyptě začaly na konci ledna 2011 v Káhiře, odkud se brzy rozšířily i do dalších velkých měst. Jádro demonstrantů tvořilo široké sociální spektrum mladých lidí, kteří se spontánně mobilizovali přes sociální sítě. Mladí, ať již z akademické půdy nebo nikoliv, byli podpořeni levicovými aktivisty, členy odborových hnutí nebo např. fotbalovými fanoušky. Mubárakův režim jejich odporu velice těžko čelil. Dokonce se nezdřáhal propustit část vězňů, kteří měli pod dohledem tajné policie terorizovat demonstranty. Ty se snažil také vyprovokovat nasazením beduínských jednotek na velbloudech atakujících protestní tábory na velkých náměstích. Přicházející revoluci se prakticky nedalo předejít, jelikož se proti vládnímu režimu spojily skupiny neohledě na své náboženské vyznání nebo politickou orientaci. To vyústilo v Mubárakovo odstoupení 11. února 2011. Původně ho měl nahradit jeho syn Gamál, nicméně tato zpráva ještě zesílila protestní nálady z obav před nastolením vládnoucí rodinné dynastie, jak tomu bylo třeba v Sýrii. Nakonec se dočasným prezidentem stal Muhammad Tantávi, vůdce Nejvyšší rady ozbrojených sil. Nicméně u moci se udržel dostatek starých matadorů, kteří pouze změnili rétoriku a měli připravit novou ústavu. Jak vojenské vedení získalo masovou podporu davů, tak o ni však brzo opět přišlo. Důvodem byl jeho laxní přístup k soudním procesům s představiteli dřívějšího režimu a pomalá příprava předčasných voleb, která budila dojem, že se chtějí Tantávi s armádou u moci udržet. To vyvolalo v létě další masivní vlnu nepokojů, kdy se demonstranti v čele s fotbalovými hooligans prezentovali daleko agresivnějším jednáním.

Egypt se stal, spolu s Tuniskem, jedinou arabskou zemí, kde revoluce přinesly prvky opravdové demokracie ve formě nových voleb do parlamentu (přelom roku 2011 a 2012), do prezidentského úřadu (jaro 2012) i ratifikace nové ústavy. Volební akty katapultovaly do čela země organizaci Muslimského bratrstva, navzdory faktu, že jeho členové se vítězné revoluce skoro neúčastnili (Mendel 2015).

Na rozdíl od situace v Egyptě se události Arabského jara v Jordánsku nesly spíše v rytmu klidnějších protestů. V návaznosti na situaci v ostatních arabských zemích

²⁹ Egypt je celosvětově největší dovozce pšenice (Beránek 2013).

se začaly scházet demonstrující skupiny v centru Ammánu. Jejich složení bylo velice pestré, kdy vedle sebe vyjadřovali svůj nesouhlas jordánští Palestinci i etnicky původní Zajordánci, nebo levicoví aktivisté po boku přívrženců Muslimského bratrstva. Nikdo z protestujících však netoužil po pádu královského režimu. Davy kritizovaly vládu, korupci a nespravedlnosti ve státní správě. Poté, co začalo v ulicích docházet ke střetům s ozbrojenými složkami, se král Abdulláh II. sešel s lídry protestujících a snažil se je vyslechnout. Zatímco o všech jeho krocích informovala státní média. Nakonec se rozhodl jmenovat novou vládu, do níž zasedli i zástupci odborů a osobnosti z akademické půdy. To však protestující zcela neuklidnilo, a ačkoliv se domáhali větších svobod, tak se projevy nespokojenosti nijak nestupňovaly. Až po další výměně premiéra během podzimu došlo k částečnému uklidnění situace. Přestože ve společnosti nepanovalo nadšení, tak se Jordánsko dokázalo vyhnout revoluci (Mendel 2015).

5 Analytická část

5.1 Egypt

Egypt byl až do roku 2014 arabskou prezidentskou republikou, kde prezident disponoval takřka neomezenou výkonnou mocí³⁰. Moc zákonodárná spadá na parlament. Ten se dělí na horní komoru zvanou Rada Shura a dolní komoru nazývanou Lidové shromáždění.

Dolní komora parlamentu nazývaná Shromáždění lidu disponuje 596 křesly³¹, přičemž 28 z nich je do své funkce dosazeno přímo prezidentem a 120 míst je rezervováno pro menšiny. Volby se konaly pravidelně každých pět let, ovšem na základě změn v rámci Arabského jara jeden volební proces přibyl. Senát neboli horní komora parlamentu se skládala z 264 míst. Jedna třetina senátorů byla vždy nominována přímo prezidentem na šest let a zbývajících 176 bylo obsazováno novou polovinou ob tři roky. Nicméně Senát byl ústavně zrušen v roce 2014.

5.1.1 Prezidentské volby 2005

V září roku 2005 se v Egyptě konaly první prezidentské volby umožňující v rámci možností regulérní politickou soutěž. Do té doby měli občané pouze možnost schválit či naopak vyjádřit svůj nesouhlas, s kandidátem nominovaným parlamentem, v referendu. Jednalo se však o politickou frašku, jelikož absolutní většina křesel v parlamentu byla kontrolována stranou Národní demokracie, v jejímž čele stál dlouhodobý lídr země Husní Mubárak. V takovémto referendu byl zvolen celkem čtyřikrát na šestileté období.

V rámci volání po demokratických reformách bylo tedy umožněno ucházet se o post prezidenta země i dalším zájemcům. Celková legitimita voleb byla narušena

³⁰ V roce 2014 se v referendu odsouhlasila nová ústava a Egypt stal poloprezidentskou republikou. Prezident je volen na čtyřleté období a svůj mandát smí jednou obhajovat. Taktéž je odvolatelný parlamentem a nikoliv naopak.

³¹ Shromáždění lidu disponovalo v dřívějších dobách kapacitou nižší než je v současné době. Také jednotlivé kvóty pro menšiny, potažmo místa vyhrazená pro prezidentem nominované vypadaly v minulosti odlišně.

bojkotem od levicových stran Al-Tagammu i Násiristů, a diskvalifikací několika dalších kandidátů. Především však obraz voleb utrpěl vyloučením Muslimského bratrstva, jako nejsilnější opoziční strany. Hnutí bylo stále vládou považováno za ilegální stranu, protože se v jeho programu vyskytovaly náboženské prvky. Bratři se nakonec rozhodli nepodpořit žádného jiného kandidáta, ale vyzývali Egyptany, aby se k volbám dostavili, v co největším počtu a volili kohokoliv jiného než obhájce pozice Mubáraka.

Ani tento apel však nepomohl a Husní Mubarak obhájil svůj mandát oficiálním ziskem 89% hlasů. Druhý v pořadí Ayman Nour³² upoutal 7 % voličů a třetí Numan Gomaa pouhá 3%. Na markantních rozdílech se podepsala i následující fakta. Ve větších městech bylo použito donucovacích prostředků k účasti a volbě Mubáraka, také se objevily urny již předem naplněné hlasy pro současného prezidenta anebo byla znemožněna účast dopředu neregistrovaným voličům, kteří neplánovali volit „správně“.

I přes všechny obstrukce a předem jasný výsledek, to však byl velice průlomový moment v egyptských dějinách a oči aktérů již upínaly na následující parlamentní volby.

5.1.2 Parlamentní volby 2005

Národní shromáždění neboli dolní komora parlamentu, kam probíhaly tyto volby, měla celkem 454 míst. Kandidáti mohli usilovat však pouze o 444 křesel, jelikož zbylých deset bylo rezervováno pro osobnosti přímo dosazené prezidentem Mubarakem. Na tyto pozice bylo dosazeno pět mužů a pět žen, přičemž čtyři z nich pocházeli z Koptské náboženské menšiny (vesměs se navíc jednalo o apolitické osobnosti).

Ústředním tématem voleb nebyly samotné volební programy jednotlivých stran, nýbrž očekávání jakým způsobem se podaří opozici oslovit voliče a jak silnou pozici zaujmou opoziční strany vzhledem k očekávanému vítězi, Národně demokratické straně. Právě na úspěchu ostatních stran totiž záleželo prosazování reforem a budoucí teoretické vyrovnání sil v egyptské politice. Vše navíc bylo umocněno i návazností na prezidentské volby.

³² Ayman Nour působil jako předseda strany El-Ghad. Krátce po volbách byl zadržen a uvězněn.

Muslimské bratrstvo stejně jako v předchozích prezidentských volbách nemohlo sestavit vlastní listinu kandidátů, jelikož jeho status byl stále za hranicí legality. Jednotliví členové hnutí a jeho sympatizanti se však mohli alespoň ucházet o parlamentní křesla jako nezávislí kandidáti.

Volby provázela všeobecně nízká účast voličů. Navzdory zapojení se všech politických subjektů ze širšího spektra přišlo k urnám pouhých 28 % občanů disponujících volebními hlasy (IDEA 2015). Tento fakt pouze dokazuje nízký zájem elektorátu o volební proces a nedůvěru v možnosti změn, které by mohly na základě výsledků v zemi nastat.

Výsledky voleb potvrdily postavení nejsilnější Národně demokratické strany, která získala prakticky dvě třetiny hlasů. Ovšem její takřka monopolní zastoupení z minulých voleb v roce 2000 pominulo. Zasloužili se o to především nezávislí kandidáti, konkrétně ti, hlásící se k Muslimskému bratrstvu. Jejich zisk 88 křesel a v přepočtu skoro 20 % hlasů potvrdil pozici nejsilnějšího opozičního hnutí a dal možnost hlasitější kritice vládní strany. Dále se do Národního shromáždění dostaly ještě strany Al-Wafd, Al-Tagammu, Al-Ghad a také 24 nezávislých kandidátů bez podpory jakékoliv jiné strany.

Tabulka 2: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2005

Strana	Ideologie	Počet mandátů	Procentuální zastoupení
Národně demokratická strana	Nacionalismus	314	69,2 %
Nezávislí (Muslimské bratrstvo)		88	19,4 %
Nezávislí		24	-
Al-Wafd	Národní liberalismus	6	1,3 %
Al-Tagammu	Socialismus	2	0,4 %
Al-Ghad	Liberalismus	1	0,2 %

Zdroj: Election Guide (2015)

Největším překvapením voleb byl úspěch Muslimského bratrstva, které zpět násobilo své zastoupení v dolní komoře parlamentu. Výsledek lze považovat vskutku

za neočekávaný, protože Bratři vstupovali do volebního klání bez jasného programu. Opírali se pouze o heslo „Islám je řešení“, které skrývalo např. implikaci práva šaría do egyptské ústavy či ustanovení islámu jako státního náboženství.

Parlamentní volby odhalily nárůst popularity Muslimského bratrstva, jenž se na základě výsledků prakticky začalo transformovat z kvazilegální undergroundové organizace v regulérní politickou sílu, byť oficiálně zakázanou. Tento fakt sebou přinesl i vlnu očekávání, jelikož hnutí jako celek muselo otevřeně navenek formulovat své myšlenky, které byly podrobeny diskusi a kritice. Na politické scéně již také není místo pro extrémní názory a samotný odkaz na náboženství není dostačující. Došlo tak k sekularizaci strany. To vše již pod vedením nového lídra Muhammada Akífa.

5.1.3 Senátní volby 2007 a 2010

V polovině roku 2007 se konaly volby do horní komory parlamentu, tzv. Rada Shura. Obdobně jako v každých senátních volbách se obměňovala polovina zástupců lidu. Ve hře bylo 132 křesel, přičemž 44 míst obsadili osoby nominované přímo prezidentem Mubárákem. Očekávalo se, s jakým úspěchem si povede Bratrské hnutí, jelikož výraznější počet mandátů by znamenal jeho silnější ukotvení na politické scéně a vytvořil tlak na vládnoucí Národně demokratickou stranu.

Ještě před volbami ovšem svou účast předem vzdaly strany New Wafd (nástupce Al-Wafd) a Násiristé, kteří se je rozhodli bojkotovat z nedůvěry vůči jejich legitimitě. Zatímco Muslimští bratři nominovali 19 kandidátů, již se o místa ucházeli opět jako nezávislí. Jenže prezident Mubárák hned 17 z nich diskvalifikoval, což předurčilo samotný výsledek.

Volební účast nepřinesla žádné překvapení a vyšplhala se na pouhých 23 % (Der Standard 2008). I tento fakt přispěl k drtivému vítězství Národní demokratické strany, která získala celých 84 křesel a potvrdila svou neohroženou vládu v zemi. Do senátu se podařilo dostat již jen trojici nezávislých kandidátů a jednomu zástupci levicové strany Al-Tagammu.

I v návaznosti na volební neúspěch, pod nějž se však největší měrou podepsala prakticky nemožnost ucházet se o místa v Senátu, vydali Bratři svůj vlastní politický program. V němž kromě zásad islámského práva také zmiňují rovnoprávnost muže a ženy, nicméně zakazují ženám zastávat nejvyšší posty, např. prezidentský úřad, jelikož to neodpovídá jejich údělu a roli ve společnosti. Také apelují na kleriky, aby dohlíželi na vládní kroky a její politika se příliš neodvrátila od správné islámské cesty (Bradley 2012).

O tři roky později, tedy v roce 2010 se obnovovala druhá polovina Senátu na základě stejného klíče jako při předchozích volbách. Navzdory žádnému bojkotu od potencionálně úspěšných opozičních stran zůstaly jejich zisky velice mizivé. Volby skončily dalším triumfálním potvrzením monopolního senátního postavení Národně demokratické strany, jež získala 80 křesel z 88 možných. V důsledku čehož si zajistila pohodlnou většinu i v případě, že by všichni prezidentem přímo dosazení kandidáti byli v ostrém rozporu s jejími názory, což se také navíc očekávat nedalo. Kapkou v moři se tak stala 4 místa obsazená nezávislymi uchazeči, a 4 mandáty rozdělené mezi strany Al-Tagammu, Al-Ghad, El-Geel a Násiristy.

5.1.4 Parlamentní volby 2010

Nedlouho po volbách do horní komory parlamentu se konaly v témže roce i volby do jeho dolní komory. Mandátů, o něž se kandidáti ucházeli, bylo však více než při minulých volbách tohoto typu. K 444 křeslům bylo přidáno ještě 64 míst vyhrazených striktně pouze pro ženy a celkový počet poslanců završila desítka přímo prezidentem nominovaných.

Kvůli vzrůstajícímu vlivu Národně demokratické strany, jímž paradoxně vzhledem k jejímu názvu byla ovlivněna samotná demokracie v zemi, uvažovalo před volbami více stran o jejich bojkotování. Silné hlasy ve prospěch demonstrativní nenominování kandidátů se nesly i z hnutí Muslimského bratrstva, ovšem nový vůdce Muhammad Badie je razantně zatrhl. Cílem organizace Bratří bylo potvrdit volební zisky z předchozích parlamentních voleb či naopak získat ještě větší počet křesel. Spoléhali se zejména na svou pozici nejlépe organizované protiváhy Mubarákovy vládní strany.

Volební účast prakticky napodobila předchozí parlamentní volby, když volit přišlo jen 27 % registrovaných voličů (IDEA 2015). Celkové výsledky podtrhly aktuální stav na egyptské politické scéně. Z triumfálního vítězství se opět radovala Národně demokratická strana, jejíž úspěch ještě gradoval ziskem 53 křesel nezávislých kandidátů, kteří vyslovili loajalitu právě vítězné organizaci. Do parlamentu se stejně jako při minulých volbách dostali tradiční opoziční strany Al-Wafd a Al-Tagammu, byť jejich zastoupení bylo spíše symbolické. Především však masivní a drtivou porážku inkasovali Muslimští bratři, resp. nezávislí kandidáti ucházející se o pozice s podporou hnutí.

Tabulka 3: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2010

Strana	Počet mandátů	Procentuální zastoupení
Národně demokratická strana	427	82,4 %
Al-Wafd	7	1,4 %
Al-Tagammu	5	1,0 %
Nezávislí (Muslimské bratrstvo)	1	0,2 %

Zdroj: Election Guide (2015)

Zisk jednoho jediného křesla pro nejsilnější a nejlépe organizovanou opoziční strukturu způsobil silné povolební vystřízlivění v táboře Bratrstva, které tak ztratilo 87 pozic v parlamentu a mělo víceméně vyklidit pozice ve vysoké politice. Porážka se stala ještě hrozivější při volebních ziscích Mubárovovy strany a vyjádřené podpoře většiny nezávislých, čímž se tak vítězné uskupení dostalo nad 90% hranici zastoupení ve voleném orgánu. Podle lidskoprávních organizací se jednalo o nejpodvodnější volby v egyptských dějinách (The Guardian 2011).

Došlo tak k situaci, kdy Národně demokratická strana získala drtivou převahu v dolní komoře parlamentu. Díky úspěchu ve volbách do Senátu v roce 2007 disponovala i naprostou většinu v horní komoře parlamentu a ještě k tomu prezident Husní Mubárok měl stejnou stranickou příslušnost. V Egyptě tak došlo k situaci přímo ohrožující demokratické zřízení země a hlava státu v podobě prezidenta Mubáraka získala neomezené možnosti vlády.

5.1.5 Parlamentní volby 2011-2012

V návaznosti na události Arabského jara, v jehož důsledku odstoupil prezident Husní Mubárak, byl Vrchní radou ozbrojených sil rozpuštěn i parlament.

Nové předčasné volby se konaly ve třech kolech na konci roku 2011 a lednu 2012. Při této příležitosti byl také pozměněn volební systém. Dříve bylo 400 mandátů rozdělováno poměrným volebním systémem, 44 většinovým a na 10 pozic dosazoval prezident. Tento model byl nahrazen Lidovým shromážděním s 508 poslanci, z nichž 70 % bylo voleno poměrným systémem na základě stranických kandidátních listin a zbylých 30 % většinovým systémem samostatných uchazečů, kteří museli být nestraníci, byť mohli sympatizovat s jakoukoliv organizací. Každá stranická kandidátka musela navíc obsahovat minimálně jednu ženu. Tato podmínka byla přidána ve prospěch většího zastoupení žen, jelikož byla zrušena kvóta zavedená Mubárakem (60 vyhrazených míst pro ženy). Dalším regulátorem se stalo 50 % míst rezervovaných pro dělníky a zemědělce (Reuters 2011). Tyto volební parametry byly následně platné i pro senátní volby konající se záhy.

Muslimské bratrstvo, ačkoliv se jeho členové o protesty skoro vůbec nezasloužili, získalo po revoluci jedinečnou šanci na politickou participaci během porevolučního procesu obnovy země. Získalo totiž status nejlépe připravené strany z hlediska organizačního, ideologického i agitačního. V rámci legalizace své činnosti na jaře roku 2011 přeměnilo své snahy v realitu a založilo Stranu svobody a spravedlnosti v čele se Saadem El-Katatnim a Muhammadem Mursím. Tato nová organizace pod vedením Bratrstva se do volebního zápolení zapojila v nově vzniklé Demokratické alianci, tedy koalici 11 stran. V alianci si navíc Strana svobody a spravedlnosti udržela vedoucí postavení.

Celé volby se nesly ve znamení velkých očekávání široké egyptské veřejnosti. Svou vlastní kandidátní listinu již nepostavil fenomén dřívější politické scény a organizace silně spjatá se svrženým Husní Mubárakem, a to Národně demokratická strana. Pouze zbytky jejích přívrženců se rozpadly do menších uskupení. Vzhledem k jejímu předchozímu skoro monopolnímu postavení se tak ostatním politickým hnutím a stranám nabízela velká příležitost, jak se do Lidového shromáždění prosadit. Nakonec se o místa v něm ucházelo

rekordních 50 organizací³³. O tom, že občané, povzbuzeni porevolučním vývojem v zemi, měli chuť změnit politické poměry, svědčila o volební účast, jež se zastavila na 62% (IDEA 2015). Tedy v porovnání s minulými volbami více než dvojnásobně vzrostla.

Tabulka 4: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2011

Strana	Ideologie	Počet mandátů	Procentuální zastoupení
Demokratická aliance	Islamismus/nacionalismus, Muslimské bratrstvo	235	46,2 %
Islámský blok	Islamismus – saláfismus	121	23,8 %
Nový Al-Wafd	Národní liberalismus	38	7,5 %
Egyptský blok	Sociální liberalismus	35	6,9 %
Al-Wasat	Umírněný islamismus	10	2,0 %
Strana reformy a rozvoje	Liberalismus	10	2,0 %

Zdroj: Ahram (2012)

Výsledky voleb přinesly vítězství Demokratické aliance a tím pádem Muslimského bratrstva, jako jejího nejsilnějšího článku. Z celkově obdržených 235 mandátů jich Straně svobody a spravedlnosti připadlo 213 a stali se tak nejsilnější politickou organizací v zemi. Celkově volební výsledky ukázaly na vzrůstající popularitu islamistických stran. Druhou nejvíce zastoupenou stranou v Lidovém shromáždění se stala ultra-konzervativní Strana světla (Al-Nour), formující svůj program a myšlenky na základě saláfismu. Její úspěch velmi zaskočil západní svět a došlo i na obavy ve spojení vítězných koalic a vytvoření ultra-islámské spolupráce. Tato možnost se však nakonec nepotvrdila. Až třetím v pořadí, nicméně stále nejsilnější neislamistickou stranou, se stala stálice tamější politické scény Strana Al-Wafd. Pro ni znamenaly volební výsledky silné zklamání, kdy se jí nepodařilo oslovit voliče se svým liberálně-sekulárním programem.

³³ Nový zákon o zakládání politických stran výrazně snížil počet podpisů nutných k registraci platformy, což přineslo založení 34 nových subjektů. Některé z nich byly založeny dokonce dříve, než disponovaly politickým programem.

5.1.6 Senátní volby 2012

Prakticky vzápětí po volbách do Lidového shromáždění následovaly i volby do horní komory parlamentu. Vzhledem k porevolučnímu vývoji a rozpuštění nejpočetněji zastoupené Národně demokratické strany se volilo zcela nové složení Senátu. Jeho kapacita byla navýšena na 270 křesel, z toho jedna třetina míst se ponechala pro přímé dosazení senátorů budoucím prezidentem. Ve volebním osudí se tudíž nacházelo 180 místenek pro uchazeče. Pro volby platila stejná pravidla jako pro ty parlamentní proběhnuvší o pár týdnů dříve.

Tabulka 5: Výsledky voleb do Rady Shura v Egyptě za vybrané strany v roce 2012

Strana	Počet mandátů	Procentuální zastoupení
Strana svobody a spravedlnosti	105	38,9 %
Islámský blok	45	16,7 %
Nový Al-Wafd	14	5,2 %
Egyptský blok	8	3,0 %

Zdroj: Election Guide (2015)

Výsledky byly nápadně podobné těm z voleb do Lidového shromáždění a odrazily tak aktuální rozpoložení v egyptské společnosti. Zvítězila Strana svobody a spravedlnosti, čímž Muslimské bratrstvo získalo většinu i ve druhém zákonodárném shromáždění. Z hlediska Muslimských bratří tak došlo tak k ideální shodě v zastoupení jednotlivých organizací v obou dvou komorách parlamentu. Zároveň hnutí rozptylovalo obavy ze silné islamizace země, když za svůj vzor považovalo v Turecku vládnoucí Stranu spravedlnosti a rozvoje (Mendel 2015).

5.1.7 Prezidentské volby 2012

Půl roku po skončení průlomových parlamentních voleb se konaly i volby prezidentské, kdy ve hře bylo místo uvolněné Husní Mubárakem. Očekávala se široká soutěž mnoha kandidátů, jelikož se jednalo o první vyloženě svobodné volby do prezidentského úřadu.

Uchazeči se museli narodit egyptským rodičům, vlastnit státní občanství a nežít v manželském svazku s osobou cizí národnosti. Pro kandidaturu bylo zapotřebí získat podporu alespoň třiceti členů parlamentu nebo získat podpisy od 30. 000 potenciálních voličů. Potřebnou podporu získalo a do voleb se přihlásilo celkem 23 uchazečů, přičemž desítka z nich byla později diskvalifikována a jeden kandidát vyjádřil podporu soupeři. Tudiž ve volbách mohl elektorát vybírat z 12 uchazečů.

Muslimské bratrstvo skrze Stranu svobody a spravedlnosti nejprve do voleb nominovalo Khairata el-Shatera. Jenže posléze vyplynulo, že by mohl být z volebního zápolení vyloučen, protože byl za minulého režimu několikrát vězněn. A právě kandidáti s vězeňskou minulostí z důvodu předchozí politické činnosti nebyli připouštěni. Bratrstvo nakonec našlo alternativu v předsedovi Strany svobody a spravedlnosti Muhammadu Mursím, jež se stal oficiálním kandidátem za tuto hnutí.

Tabulka 6: Výsledky prezidentských voleb v Egyptě za vybrané kandidáty v roce 2012

Kandidát	Strana	1. kolo	2. kolo
Muhammad Mursí	Strana svobody a spravedlnosti	24,78 %	51,73 %
Ahmad Šafik	Nezávislí	23,66 %	48,27 %
Hamdín Sabahi	Strana důstojnosti	20,72 %	-
Abdul Futúh	Nezávislí	17,47 %	-
Amr Músa	Nezávislí	11,13 %	-

Zdroj: Election Guide (2015)

Volební účast se vyhoupla přes 50 % (IDEA 2015) a potvrdila se tak tendence z parlamentních voleb, kdy se po událostech Arabského jara více zaktivizovala veřejnost. Více kandidátů dávalo v očekávání vyrovnaný souboj s rozuzlením ve druhém kole a roztržité hlasů elektorátu. Dle predikcí byl za největšího favorita považován Amr Músa, bývalý ministr zahraničí a toho času generální tajemník Ligy arabských států. Jeho naděje však poněkud překvapivě pohasuly již v prvním kole. Naopak velice blízko postupu nakonec skončil levicový kandidát Hamdín Sabahi, který ovládl velká města jako Alexandrii, Káhiru a Port Saíd.

Závěrečný souboj se odehrál mezi dvojicí Muhammad Mursí a Ahmad Šafík. Mursí disponoval podporou nejsilnější vládní strany, zatímco Šafík se ucházel o post jako nezávislý kandidát. Ovšem jeho minulost byla značně spjata s režimem Mubáraka, kdy dlouhou dobu zastával post ministra pro civilní letectví a působil jako poslední premiér země před Arabským jarem a odstoupením kompletního kabinetu včetně prezidenta.

Konečné výsledky byly velice vyrovnané a na jejich základě se novým egyptským prezidentem stal Muhammad Mursí ze Strany svobody a spravedlnosti. Tím pádem si hnutí Muslimského bratrstva zajistilo pozici v čele země a ovládlo politickou scénu. Začalo tak období zneužívání legislativní a prezidentské moci. Byly odstraněny osoby spojené s předchozím režimem a naopak do vlivných politických i ministerských křesel byly dosazeny loajální osoby, včetně pozic ve veřejnoprávních médiích

5.1.8 Prezidentské volby 2014

Dva roky po uplynulých průlomových volbách se prezidentské volby konaly znovu. Předchozí prezident Muhammad Mursí vydržel ve svém úřadě pouze rok, jelikož v létě roku 2013 byl svržen při vládním puči. Jednalo se také o první volby od konce Mubárakovy éry, v nichž nekandidovalo Muslimské bratrstvo pod hlavičkou Strany svobody a spravedlnosti, ani nepodporovalo žádné nezávislé kandidáty. Důvodem byl jeho celonárodní zákaz a opětovné označení za teroristickou organizaci.

O nahrazení prozatímního prezidenta Adlí Mansúra (jinak předsedu Ústavního soudu) usilovali pouze dva kandidáti. Stejně jako v předešlých volbách do stejné funkce

se o post ucházel levicový kandidát Hamdín Sabahi. Soupeřem mu byl Abd al-Fattáh as-Sísí, toho času vrchní velitel ozbrojených složek a nejvýraznější postava vojenského převratu vedoucího ke svržení Mursího. Již před samotnými volbami se dalo tušit, kdo je favoritem. Zatímco Sabahi posbíral 31 555 hlasů podporovatelů před svou kandidaturou, Sísí získal podporu od 188 930 občanů (State Informational Service 2014).

Voleb se zúčastnilo 47,5 % oprávněných voličů (IDEA 2015). Účast byla tedy nižší než při minulých volbách v roce 2012 ať už do parlamentu nebo do prezidentského úřadu. Jednou z možných příčin je vyhlášení bojkotu voleb Muslimským bratrstvem, které bylo nuceno vyklidit pozice ve vrcholové politice a také se potýkalo s personálním ochromením po četném zatýkání a popravách.

Tabulka 7: Výsledky prezidentských voleb v Egyptě v roce 2014

Kandidát	Strana	1. kolo
Abd al-Fattáh as-Sísí	Nezávislí	96,91 %
Hamdín Sabahi	Lidová fronta	3,09 %

Zdroj: Election Guide (2015)

Volby s přehledem vyhrál Abd al-Fattáh as-Sísí již v prvním kole, kdy obdržel skoro 97 % hlasů. Jeho vítězství lze považovat za velice drtivé i v porovnání s předchozími prezidentskými volbami. V roce 2012 k získání prezidentského mandátu stačila Mursímu podpora 13 milionů voličů, Sísí v těchto volbách získal skoro 24 milionů hlasů.

5.1.9 Parlamentní volby 2015

Zatím poslední parlamentní volby do Lidového shromáždění se konaly v říjnu a prosinci roku 2015. Vítěz voleb z roku 2012 Strana svobody a spravedlnosti úzce propojená s Muslimským bratrstvem se rozpadla po zakázání mateřského hnutí, tudíž se parlament zpřístupnil pro mnoho nových tváří.

Kandidáti se ucházeli o vyšší počet míst než při předchozích parlamentních volbách, a to celkem o 596 křesel. Z nich se ve volebním procesu vybralo 448, dalších

28 budoucích poslanců vybral přímo prezident Sísí a zbylých 120 míst bylo rezervováno pro vybrané skupiny obyvatel. Za ně lze označovat ženy (56 míst), Koptské křesťany (24), dělníky a farmáře (16), mladé (16), Egyptřany žijící v cizině (8) a postižené (8) (MEI 2015).

Po zániku Národně demokratické strany i hnutí Muslimského bratrstva, tedy jediných vítězů voleb za poslední tři desítky let, se na politické scéně nenacházela žádná silná a favorizovaná strana. Dávaly se tudíž šance spíše nezávislým kandidátům nebo menším nově založeným stranám. Což se také v praxi potvrdilo, jelikož nezávislí kandidáti získali 351 křesel, což odpovídá 59 % všech míst v Lidovém shromáždění. Nejsilnější organizací se stala Strana volných Egyptřanů se ziskem 65 mandátů znamenajících pouhé 11% zastoupení. Celé volby provázela i nízká účast voličů, která dosáhla jen na 28 % (IDEA 2015). To je srovnatelný zájem o volební mechanismus jako ke konci Mubáarakovy éry.

Tabulka 8: Výsledky voleb do Lidového shromáždění v Egyptě za vybrané strany v roce 2015

Strana	Ideologie	Počet mandátů	Procentuální zastoupení
Strana volných egyptřanů	Liberalismus	65	11,1 %
Strana národní budoucnosti		53	9 %
Nový Wafd	Národní liberalismus	36	6,1 %
Vlastenecká strana obrany		18	3 %
Republikánská lidová strana	Liberalismus	13	2,2 %
Strana konference	Zbytky Mubáarakovy NDP/ liberalismus	12	2 %
Strana světla	Saláfismus	11	1,9 %
Nezávislí		351	

Zdroj: Election Guide (2015)

5.2 Jordánsko

Jordánské hášimovské království je dědičnou konstituční monarchií, kde výkonná a z části i zákonodárná moc spadá do rukou krále. Zákonodárnou moc má také parlament skládající se ze dvou komor, Senátu a Sněmovny reprezentantů. V jeho horní komoře zasedá 60 senátorů, kteří jsou přímo dosazováni panovníkem na čtyřleté funkční období. Zatímco v dolní komoře parlamentu zasedalo 110 osob až do roku 2013, kdy byl počet míst navýšen na 150. Pravidelné volby se konají jednou za čtyři roky. Z celkového počtu volených osob je vždy několik křesel vyhrazeno menšinám. Pro křesťany je určeno 9 míst, pro kandidáty z řad původního Beduínského obyvatelstva také 9 míst, 3 místa jsou pro jordánské Čechence a Čerkeše a 6 křesel pravidelně obsazovaly ženy, jejichž kvóta s rozšířením parlamentu vzrostla na 15 mandátů.

5.2.1 Parlamentní volby 2003

Parlamentní volby do Sněmovny reprezentantů se měly původně v zaběhnutém čtyřletém cyklu odehrát již v listopadu roku 2001, jenže z důvodu politické nestability³⁴ byly odloženy až na rok 2003. Král Abdalláh II. tak využil ústavní možnost pozdržet nový volební cyklus až o dva roky.

Poprvé zde také vstoupila v platnost speciální kvóta pro ženy. Ty měly rezervovaných 6 míst. V praxi to znamenalo, že šestice celostátně nejúspěšnějších žen automaticky usedne do parlamentu, bez ohledu na celkové volební výsledky. Z čehož se stal důležitý dodatek, protože žádná žena v mužské konkurenci neobstála a dostatečný počet hlasů nezískala. Prvně také směli volit všichni starší osmnácti let, v předešlých volbách se tato hranice pohybovala o rok výše. Také počet volebních okrsků byl pozměněn. Dřívějších 20 nahradilo nově 45. Upřednostňovány byly venkovské oblasti na úkor hustě obydlených měst s většinou palestinského obyvatelstva.

³⁴ Začátek Druhé intifády (rozsáhlé všelidové povstání Palestinců proti izraelské státní správě) a počátku vlády krále Abdalláha II.

Volební účast se vyhoupla na 58 % (IDEA 2013). Po odečtení kvóty pro ženy zůstávalo ve hře 104 křesel, z nichž 87 obsadili nezávislí kandidáti. Zbýlých 17 míst připadlo politickému křídlu Muslimských bratří, Frontě islámské akce. Ta se do po bojkotu voleb v roce 1997 znovu zapojila do volebního procesu a dokázala potvrdit svoji pozici nejsilnější a prakticky jediné definovatelné opoziční strany.

5.2.2 Parlamentní volby 2007

Následující volební klání a obhajoba míst čekala na poslance v roce 2007. O 110 míst ve Sněmovně se ucházelo téměř devět set kandidátů, včetně rekordního počtu takřka dvou set žen³⁵. K volebním urnám opět přišla více než polovina potenciálních voličů tentokrát 54 % oprávněných osob (IDEA 2013). Ovšem výsledek přinesl neúspěch kandidátů Muslimského bratrstva, kteří neobhájili předchozí volební zisk a ztratili dvě třetiny křesel. Obdrželi pouze 6 mandátů, zatímco nezávislí kandidáti zbylých 98. Na základě neúspěchu si posléze Fronta islámské akce stěžovala na neregulérnost voleb a obchodování s hlasy.

5.2.3 Parlamentní volby 2010

Pouze po dvou letech fungování tohoto vládního kabinetu však král Abdalláh II. v roce 2009 rozpustil celou Sněmovnu reprezentantů z důvodu nenaplnění očekávání potřeb veřejnosti (Al Jazeera 2010). Následovaly předčasné volby v roce 2010. Pro kandidáty přibyla podmínka mít alespoň 40 let věku a být veřejně činnou nebo jinak význačnou osobou. Jelikož vzrostla kapacita Sněmovny reprezentantů na 120 míst, navýšily se kvóty pro ženy na 12.

Tyto volby však již byly bojkotovány ze strany Fronty islámské akce. Ta si opětovně stěžovala na nerovnoměrné rozdělení volebních mandátů dle jednotlivých okrsků a vládní preference rurálních oblastí, kde získávali podporu kandidáti loajální králi.

³⁵ Do parlamentu se jich nakonec proboujvalo sedm. Přičemž šest křesel měly rezervováno na základě volebního systému (IPU 2007).

Čímž se její členové cítili značně znevýhodněni a stěžovali si, že jim tento systém cíleně odebírá hlasy. Právě na základě této kritiky a neúčasti Muslimských bratří ve volbách se očekávala nižší volební účast, zejména ze strany palestinského obyvatelstva, které tak prakticky přišlo o svého zástupce ve volbách.

Nakonec se tyto předpovědi nenaplnily a účast dosáhla již standardních 53 % (IDEA 2013). Při neúčasti Fronty islámské akce se celá Sněmovna reprezentantů rekrutovala z nezávislých kandidátů, ovšem většina z nich pocházela kmenů loajálních králi. Tudíž v Jordánsku zanikla parlamentní opozice.

5.2.4 Parlamentní volby 2013

Zatím poslední volby do parlamentu přinesly souboj o navýšený počet míst, jelikož Sněmovna reprezentantů zvětšila svou kapacitu na 150 křesel. Upraven byl také volební systém, kdy každý volič disponoval dvěma hlasy. Prvním volil kandidáta ze svého okrsku (většinový systém) a druhým dával najevo své sympatie s některou celonárodní stranou (poměrný systém). Pro politické strany se namísto dřívějších 17 míst vyhradilo nyní 27. Také se zvedla kvóta pro ženy, které měly nově v dolní komoře rezervovaných 15 míst.

Muslimské bratrstvo se skrze Frontu islámské akce stejně jako při předešlých volbách rozhodlo jejich vypsání bojkotovat. Za hlavní problém označovaly nerovnoměrné zastoupení v parlamentu na základě nového volebního systému. Ten dle nich znevýhodňoval politické strany, pro něž bylo v parlamentu určeno jen 27 míst z celkových 150, což odpovídá 18 %. Zatímco Bratrstvo si představovalo rovnoměrné rozložení míst pro politické strany i jednotlivé kandidáty. Stávající systém nadále preferoval jednotlivé kmenové uchazeče nad stranickým systémem.

Samotné volby pak byly doprovázeny 57% účastí voličů (IDEA 2013), kteří do Sněmovny reprezentantů vybrali 123 nezávislých kandidátů. Tudíž se nikdo ze 108 jednotlivců volených většinovým systémem, ani žádná žena nepřidali k nějaké politické straně. Ty si rozdělily zbylých 27 mandátů. Při neúčasti Fronty islámské akce si žádná strana nedokázala zajistit silnější zastoupení. Když nejúspěšnější Muslimské středová strana získala jen 3 křesla. Celkem se do Sněmovny reprezentantů dostali zástupci

22 politických subjektů, což poukázalo na tamější roztržitost politické scény, která je utvářena spíše jedinci než silnými organizacemi

6 Interpretace získané evidence

6.1 Pozice Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku v průběhu let

První výzkumná otázka se zaměřila na postupný vývoj postavení Muslimského bratrstva na území obou států a sledování faktorů, které jeho pozici mohly ovlivňovat. Jejím cílem bylo zjistit, kdy se hnutí Muslimských bratří začalo formovat a jakým způsobem se vyvíjelo zejména v závislosti na změnách v personálním vedení obou států. A to zejména z pohledu klíčových vztahů čelních představitelů Egypta i Jordánska, a jimi uplatňované domácí politiky, vzhledem ke skupině, která po celou dobu své existence balancuje na hraně legality.

Činnost hnutí Muslimského bratrstva v Egyptě započala na konci třicátých let dvacátého století. Z počátku hnutí působilo především na sociálním poli, kdy zakládalo nemocnice i vzdělávací instituce, věnovalo se chudým a podporovalo mladé. Právě na základě této činnosti si v průběhu let dokázalo vybudovat silnou základnu přívrženců a udržet si popularitu navzdory jednotlivým pasážím v egyptských dějinách, kdy bylo zakázáno. Jeho pozice se totiž měnila jako na sinusoidě. Po svržení monarchie sahlo po moci společně s vybranými armádními složkami, s nimiž se na převratu podílelo, ovšem s nástupem prezidenta Násira se jeho pozice změnila a bylo uvrhnuto do ilegality. Za vlády jeho následovníka Sádáta se postavení Bratří zpočátku vylepšilo, nicméně po zákazu politických stran vycházejících z náboženských principů zůstalo pololegální organizací. Až během období liberalizace pod vládou Mubáraka začalo Bratrstvo pronikat do vyšší politiky. Jenže s narůstajícím počtem příznivců se stalo opět hrozbou pro egyptský režim a jeho vlivní představitelé byli čas od času, zpravidla před volbami, zatýkáni. K moci se dostala organizace po událostech Arabského jara, které jí přineslo prezidentský post i většinu v parlamentu. Ovšem svou neuváženou politikou a řadou přehmatů se o pozice prakticky samo brzy připravilo a po dalším státním převratu bylo zlikvidováno. Toho času je opět ilegální a navíc na seznamu teroristických organizací.

Do Jordánska se dostaly ideové myšlenky Muslimského bratrstva ve čtyřicátých letech dvacátého století právě z Egypta. Zpočátku mělo hnutí apolitický charakter

a věnovalo se především charitativní činnosti. Po jeho vstupu do politiky lze však hnutí shledat stálíci jordánské politické scény. Hnutí respektuje legitimitu vládní dynastie, která je odvozena od jejich genealogického původu (pokrevní spojitost k rodu Proroka Mohammeda). Jordánské Muslimské bratrstvo bylo během dvacátého století v tamějších klientelistických poměrech jedinou opoziční platformou, která pravidelně získávala své zastoupení v parlamentu a místy kritizovala vládu, s níž ovšem v různých momentech i spolupracovala. Nicméně po bojkotu posledních dvou volebních procesů se názorově rozklížené hnutí začalo rozpadat, až mu vládou nebyla udělena licence a politicky zaniklo.

Střídání hlavních představitelů země v případě Egypta, které sebou také vždy neslo i vymezení se proti předchozímu vůdci ovlivňovalo i střídavou pozici Muslimského bratrstva ve společnosti. Oproti tomu stabilní královský režim v Jordánsku dovolil snadnější ukotvení organizace v tamějších politických poměrech. Hnutí se v obou státech také opíralo o vysokou religiozitu obyvatelstva, kdy docházelo k politizaci islámu. Také jeho sociální činnost mu pomáhala získávat nespočet příznivců, tím spíše pokud víceméně zastupovalo činnost státu, který tyto služby nedokázal spolehlivě zajišťovat.

6.2 Komparace činnosti hnutí Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku

Druhá výzkumná otázka, jejímž jádrem je komparace aktivit Muslimského bratrstva v Egyptě a Jordánsku si položila za cíl zaměřit se na difference v jejich činnosti a z ní vyplývající úspěšnosti na politických scénách obou dvou zemí.

Mateřskou zemí Muslimského bratrstva a jeho ideologie je právě Egypt odkud se názory a myšlenky Bratří přenesly i do Jordánska. V obou dvou zemích se hnutí ve svých začátcích věnovalo charitě a dalším sociálním aktivitám a až posléze začalo mít politické ambice. V Egyptě se podařilo hnutí vybudovat si silnější základnu a jeho hlasy byly více slyšet. Za hlavní důvod proč se situace v Jordánsku lišila, lze považovat poklidnou koexistenci tamější odnože hnutí a jeho částečnou spolupráci s vládou, potažmo královským režimem. V důsledku této spolupráce také uvnitř jordánské organizace nedošlo k větším názorovým rozepřím, jako se tomu několikrát stalo v jejich mateřské frakci

v Egyptě. Ideologické spory mezi umírněnou a radikální větví jsou koloritem, který provází činnost hnutí v Egyptě od raného období existence. Pověštinou neuvážené atentáty spáchané radikály na čelní představitele egyptského světského režimu Muslimskému bratrstvu navíc nijak nepříspěly, ba naopak vedly ke zvýšeným represím ze strany vládních složek. Ty přicházely nezávisle na tom, kdo stál v čele státu, byť se pozice hnutí v závislosti na osobě prezidenta země lišila.

Hnutí v Egyptě dlouhou dobu působilo na nelegální a pololegální bázi a do politického boje se mohlo zapojit až v koaliciích v osmdesátých letech nebo jako nezávislí kandidáti od let devadesátých. To v Jordánsku nikdy organizace vyloženě zakázána nebyla a do voleb se zapojila již v padesátých letech. Poté však přišel zákaz politických stran a na scénu tak jordánští Bratři vrátili až v letech devadesátých a to rovnou založením vlastního politického křídla. Stala se jím Fronta islámské akce. Zástupci hnutí v obou zemích se od počátku jednadvacátého století pravidelně dostávali do zákonodárných sborů, kde tvořili vždy nejsilnější opoziční strukturu. Podařilo se jim implikovat do ústav obou zemí právo šaría, jako legislativní zdroj a ustanovit islám za státní náboženství. V Egyptě hnutí založilo svou vlastní politickou frakci až po své legalizaci v roce 2011 a nesla název Strana svobody a spravedlnosti.

Stabilita jordánského politického prostředí sice na jednu stranu pomohla hnutí ukotvit se v něm, ale na druhou stranu loajalita ke královské dynastii neumožnila hlasitě režim kritizovat. Přestože se řadilo do opozice, tak se jednalo o velmi umírněnou protistranu. To v Egyptě střídání autoritářských režimů způsobovalo i odlišné přístupy k participaci Muslimského bratrstva resp. tolerance jeho činnosti. Hnutí působilo dlouhou dobu ilegálně, což pochopitelně i více radikalizovalo myšlenky jeho členů. Také se více zapojovalo do sociální činnosti, čímž si budovalo širokou základnu sympatizantů a silněji se v egyptském systému institucionalizovalo.

6.3 Změny přinesené Arabským jarem

Poslední výzkumná otázka se snažila přinést odpověď na ovlivnění pozice Muslimského bratrstva událostmi Arabského jara. Jejím cílem bylo objasnit zapojení členů

hnutí do protestů a posléze zjistit, jestli tyto arabské revoluce přinesly změnu postavení organizace na politické scéně a jestli byl následný vývoj v obou zemích podobný.

Revoluce Arabského jara, které proběhly na jaře roku 2011, zasáhly i Egypt a Jordánsko. V obou dvou zemích se však projevíly naprosto odlišným způsobem. Zatímco v Egyptě přinesly rezignaci prezidenta a kompletně nové volby do zákonodárných orgánů i prezidentského úřadu, tak v Jordánsku zůstal královský režim nedotčen a došlo „pouze“ k výměně vlády.

Paradoxem zůstává že, i přes minimální zastoupení na samotných protivládních protestech, se podařilo Muslimskému bratrstvu vytěžit patrně nejvíce ze všech aktérů veřejného života v Egyptě. Alespoň to lze tvrdit v krátkodobém kontextu nastalých událostí. V následujících volbách získalo hnutí většinu v parlamentu a předseda jeho politické odnože, Strany svobody a spravedlnosti, Muhammad Mursí se stal prezidentem země. Jenže Muslimské bratrstvo nedokázalo nastalou situaci správně uchopit. Namísto liberálnějšího znění nové ústavy ji v chaotických krocích doplnili pouze o nekoncepční prvky a konzervativní principy, přičemž zřetelně posílila role islámských institucí. Další nešťastné kroky jako např. dosazování loajálních osob do významných křesel včetně veřejnoprávních médií, ostrá islamistická rétorika prezidenta a omezování svobody slova dovedly stranu do záhuby. Po pouhém roce islamistické vlády vyšly do ulic opět miliony nespokojených občanů a armáda provedla státní převrat. Ve vazbě skončil prezident, téměř všichni poslanci ze Strany svobody a spravedlnosti a kompletní vedení Muslimských bratří. Byl zkonfiskován veškerý stranický majetek a zlikvidována stranická struktura. Vrcholem se stalo zapsání organizace na list teroristických skupin.

Do protivládních protestů v Jordánsku se členové organizace Muslimských bratří zapojili více než na území Egypta. Jelikož demonstranti kritizovali kromě vlády hlavně korupci ve státní správě a omezování politických svobod je přímo logické, že nejsilnější opoziční strana v podobě Fronty islámské akce nesměla stát stranou. Tím spíše, že právě kvůli nespokojenosti s rozdělením volebních mandátů bojkotovala poslední volby. Nicméně v nové vládě ustanovené po skončení demonstrací se její členové neobjevili. Nevyužili ani možnost kandidovat v nových volbách roku 2013, které opět na protest proti volebnímu systému bojkotovali. Jordánské Muslimské bratrstvo tedy spíše pozice ve vrcholné politice vyklízí, ale nelze zde hledat příčinu v událostech Arabského jara.

6.4 Aplikace teorie institucionalizace

Organizaci Muslimského bratrstva v Egyptě je dle získané evidence možné považovat za výrazně více institucionalizovanou, než je tomu v případě odnože hnutí v Jordánsku. Typologie teorie institucionalizace navržená Huntingtonem (1968) se ukázala být nejvhodnějším nástrojem pro zjištění míry institucionalizace, alespoň v podmínkách omezeného demokratického fungování a nedostatku informací o interních detailech fungování Bratrstva. Přístupy Pannebianca (1968) i Randall a Svassanda (2002) se jeví jako vhodnější pro vyspělé demokratické systémy.

Muslimští bratři v Egyptě splňovali do určité míry tři ze čtyř základních kritérií stanovených Huntingtonem (1968). Rozhodně se jednalo o autonomní hnutí, jelikož dokázalo fungovat nezávisle na aktuálním rozpoložení politické scény a v poměrech tomu odpovídajících po desítky let. Bylo schopno definovat vlastní cíle a jeho program byl čitelný. Také vyhovovalo faktoru komplexity, jelikož mělo silnou voličskou základnu napříč sociálním spektrem obyvatelstva od obyčejných dělníků až po univerzitně vzdělané lékaře a inženýry (Bareš a kol. 2010). Lehce sporný je bod adaptability. Byť se politickým změnám hnutí nepřizpůsobovalo (s výjimkou koalic na přelomu osmdesátých a devadesátých let) a dlouho dobu působilo v ilegalitě, tak se na scéně dokázalo adaptovat a působilo na ní přes osm desítek let (chronologický přístup). Taktéž se na jeho činnosti nepodepisovaly změny ve vedení organizace (způsob generačního věku). Jediným rozporuplným kritériem je soudržnost, kdy se po celou dobu své existence potýkalo s vnitřními spory mezi umírněnou a radikální větví.

Hnutí lze označovat za dostatečně institucionalizované i z pohledu Jandy (1980), který vnímá faktor autonomie odlišně od Huntingtona. Zde nalézáme paralelu s Jandovým příkladem britské Labour party, která je vysoce institucionalizovaná, ovšem je pevně vázána na odbory. To lze říci i o Muslimských bratrech, kteří se po svém vstupu na politickou scénu opírali právě o odborové svazy, v nichž nacházeli tradiční oporu (Bareš a kol. 2010). Hnutí splňovalo i další Jandovo kritérium, a to délku fungování. Rozkol s ním dochází až v bodě zdravé konkurence uvnitř strany a jasné definici výměny organizačního vedení. To bývalo zpravidla měněno pouze v souvislosti s úmrtím vůdce.

. Aplikace teorie institucionalizace na případ jordánského Muslimského bratrstva je složitá zejména z důvodu specifického politického prostředí. V tamních poměrech hraje silnou roli klientelistický systém a kandidáti jsou často vybíráni podle kmenové příslušnosti a možností, které mohou svým voličům zprostředkovat. Tento fakt byl ještě umocněn zákazem politických stran mezi léty 1957 a 1989, přičemž od roku 1967 se až do zrušení toho zákazu nekonaly vůbec žádné volby. Protože však Fronta islámské akce (tedy politické křídlo sledovaného hnutí) byla jedinou stálou platformou pohybující se na jordánské politické scéně v posledních 25 letech, tak se o projevu institucionalizaci mluvit může. Ovšem její míra rozhodně nedosáhne stejné výše, jako je tomu v případě Egypta.

7 Závěr

Muslimské bratrstvo je transnacionální islamistické hnutí působící v mnoha arabských zemích. Přestože jádrem jeho činnosti byla vždy charitativní a sociální činnost, tak postupem času začalo pronikat i do politiky, čímž začalo reálně ovlivňovat vývoj v jednotlivých arabských zemích. Nejsilnější pozici si dokázalo vybudovat v Egyptě, kde participovalo na politickém systému více než třicet let. Vrcholem jeho aktivit se stalo hegemonní ovládnutí výkonné i legislativní moci po událostech Arabského jara. Tehdy členové politické Strany svobody a spravedlnosti, jež byla odnoží Muslimských bratří, získali ve volbách většinu křesel v parlamentu a její lídr Muhammad Mursí úspěšně kandidoval na post prezidenta země. Byť z hlediska dlouhodobého kontextu egyptských dějin můžeme triumf Bratrské organizace považovat za velmi trpký, jelikož předznamenal strmý pád hnutí. Jelikož je však Muslimské bratrstvo v Egyptě dlouhodobě dobře institucionalizované, tak lze navzdory jeho zákazu čekat jeho pokračující činnost v ilegality. A pokud to podmínky v budoucnu dovolí, pravděpodobně bude vzkříšeno. Mendel (2015) zde shledává paralelu s násirovským obdobím a situací hnutí nastalou po roce 1954.

Z Egypta se ideové myšlenky Muslimského bratrstva šířily i do dalších zemí a Jordánsko nebylo výjimkou. I zde se hnutí dokázalo zapojit do politického systému. Na rozdíl od své mateřské organizace v Egyptě však dokázalo v podmínkách místní monarchie s vládnoucím režimem koexistovat dlouhá desetiletí. Jeho politické křídlo, nazývané Fronta islámské akce, lze od počátku devadesátých let považovat za jedinou stabilní politickou platformu v jordánském politickém systému. Muslimští bratři na tamější politické scéně plnili opoziční roli prakticky až do loňského roku, kdy započal jejich rozklad.

Práce se zabývala zhodnocením činnosti a úspěšnosti hnutí organizace Muslimského bratrstva v rámci politických systémů v Egyptě a v Jordánsku a zaměřila se na jejich komparaci. Jejím cílem bylo objasnění rozdílů ve vývoji, postavení a síle organizace hnutí s důrazem na srovnání situace v obou státech.

V Egyptě, který považujeme za mateřskou zemi Muslimského bratrstva, se aktivity hnutí již od počátku jeho existence spojovaly s protistátním odporem a touhou po nápravě

světského života pomocí silnější implikace islámu do veřejného dění. Po celou dobu fungování hnutí, tedy více než osmdesát let, však organizace bazírovala na samotné hraně legality a čelila represím ze strany vládnoucích režimů, nezávisle na personálním lídrovi. Průnik na politickou scénu zapříčinila až vlna liberalizace země za vlády Mubáranka a silný úspěch na ní až revoluce v roce 2011. V Jordánsku se hnutí profilovalo jako méně radikální a vyhraněné, přičemž především dokázalo spolupracovat s královskou dynastií. Nepodléhalo tak žádným útlakům ze strany vlády a tvořilo klidnou opozici až do událostí Arabského jara, které však neměly ambice svrhnout režim po vzoru např. Egypta nebo Libye.

Vlna arabských revolucí na jaře roku 2011 se na Egyptě i Jordánsku podepsala odlišně. Jestliže v Egyptě protesty přinesly odstoupení režimu a umožnily Muslimskému bratrstvu předání země do jeho rukou, tak v Jordánsku zůstal režim neotřesitelný a došlo pouze nevýrazným změnám. Pozice jordánských Bratří se nijak nezměnila, ačkoliv se demonstrací hlasitě účastnili. To je trochu paradox ve srovnání s progresem mateřské buňky v Egyptě, která navzdory nevalné účasti svých členů na svržení režimu z jeho pádu profitovala nejvíce (Mendel 2015).

Současná oficiální pozice organizace Muslimského bratrstva jak v Egyptě, tak i v Jordánsku je prakticky nulová³⁶. Nezdařilá vláda hnutí trvající v Egyptě pouze jeden rok znamenala jejich strmý pád. Většina vedení a vlivných členů organizace sedí ve vězení a čeká na soud, veškerý movitý i nemovitý majetek byl hnutí zabaven a jeho činnost zakázána. Navíc se počátku letošního roku objevilo na listu teroristických organizací. V Jordánsku se hnutí začalo drolit zevnitř, kdy svým rozhodnutím bojkotu posledních dvou voleb přišlo o místa v parlamentu. Následně z něho v důsledku vnitrostranických sporů vystoupila část členů včetně lídrů. A po uzákonění regulace činnosti politických stran nezískalo novou licenci a letos v dubnu policie uzavřela jeho ústředí, čímž definitivně zpečetila konec organizace.

Práce se soustředila na popsání závisle proměnné, a to pozice Muslimského bratrstva. Jako důvody tohoto stavu testovala především mocenské změny na nejvyšších místech země a politickou stabilitu systému. Méně pozornosti věnovala možnému působení dalších intervenujících faktorů, vycházejících z metody souladu a rozdílu.

³⁶ V Egyptě vzhledem k silné institucionalizaci hnutí pravděpodobně nezanikne zcela, jen jsou její aktivity skryty do ilegality. Ale pozice na politické scéně zcela vyklidilo.

Zde se tedy naskýtá prostor pro další výzkum. Z geografického hlediska je výzkum omezen nedostatkem dat vztahujících se k diferenciaci podporu hnutí uvnitř Egypta a Jordánska. Limitem je také zaměření se na politické projevy a nikoliv na činnost hnutí na denní bázi. To je však opět způsobeno minimem takovýchto dat.

8 Seznam literatury

8.1 Literatura

ATZORI, D. (2013): Islamism and globalisation in Jordan: The Muslim Brotherhood's quest for hegemony. Routledge, Londýn 160s.

ARJOMAND, S. A. (1986): Social change and movements of revitalization in contemporary islam. In: Beckford, J. A. (ed.): New religious movements and rapid social change. Sage, Londýn, s. 87-112.

BALDACCHINO, G., SAMMUT, C. (2016): The migration crisis: No human is illegal. The Round Table, 105, č. 2, s. 231-233.

BAR, S. (2000): The Muslim Brotherhood in Jordan. The Moshe Dayan Center, Tel Aviv, 64 s.

BAREŠ, L., GOMBÁR, E., VESELÝ, R. (2010): Dějiny Egypta. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 832 s.

BEATTIE, K. J. (2000): Egypt during the Sadat years. Palgrave, New York, 340 s.

BERÁNEK, O. (ed.): Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady. Academia, Praha, 301 s.

BRADLEY, J. R. (2012): Inside Egypt. St. Martins's Press, New York, 272 s.

BRADY, H. E. (2010): Data-set observations versus causal-process observations: The 2000 U.S. presidential election. In: Brady, H. E., Collier, D. (eds.): Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards. Rowman & Littlefield, Lanham, s. 237-242.

BROWN, N. J. (2012): When victory is not an option: Islamist movements in Arab politics. Cornell University Press, Ithaca, 272 s.

BURGEROVÁ, H. (2011): Jordánsko. In: Ježová, M., Burgerová, H. (eds): Současný Blízký východ. Barrister & Principal, Brno, s. 134-146.

BURGEROVÁ, H. (2011): Egypt. In: Ježová, M., Burgerová, H. (eds): Současný Blízký východ. Barrister & Principal, Brno, s. 77-90.

BYMAN, D. (2016): ISIS goes global. *Foreign Affairs*, 95, č. 2, s. 76-85.

ČERNÝ, K. (2012): S vět politického islámu. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 599 s

DANNREUTHER, R. (2012): Russia and the Middle East: A Cold War paradigm. *Europe – Asia Studies*, 64, č. 3, s. 543-560.

DITRYCH, O. (2013): Evropa a Amerika: impéria v rozpacích. In: Beránek, O. (ed.): Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady. Academia, Praha, s. 166-186.

GOMBÁR, E. (2002): Islamistické organizace v Sýrii, v Jordánsku a v Libanonu. *Mezinárodní vztahy*, 37, č. 3, s. 84-97.

GOMBÁR, E. (2004): Kmeny a klany v arabské politice. Karolinum, Praha, 273 s.

HOLBROOK, D. (2015): Al-Qaeda and the rise of ISIS. *Survival: Global Politics and Strategy*, 57, č. 2, s. 93-104.

HUBLER, T. (2014): The Muslim brotherhood in Jordan: Political movement learning through the Arab Spring protests, 2011-2013. Senior thesis. Department of Political Science, University of Minnesota-Twin Cities, Minnesota, 77 s.

HUNTINGTON, S. (1968): Political order in changing societies. Yale University Press, New Haven, 488s.

JANDA, K. (1980): Political parties: A cross-national survey. Free Press, New York, 960 s.

KARLAS, J. (2008): Komparativní případová studie. In: Drulák, P. a kol.: Jak zkoumat politiku. Portál, Praha, s. 62-91.

KEPEL, G. (2006): Jihad: The trail of political islam. Tauris, Londýn, 464 s.

- KOFRONĚ, J. (2012): Kvalitativní metody jako nástroj nomotetického poznání, aneb má se české geografie co učit? *Geografie*, 117, č. 3, s. 308-328.
- KORNBLUTH, D. (2002): Jordan and the anti-normalization campaign, 1994-2001. *Terrorism and Political Violence*, 14, č. 3, s. 80-108.
- KOŘAN, M. (2008): Jednopřípadová studie. In: Drulák, P. a kol.: *Jak zkoumat politiku*. Portál, Praha, s. 29-61.
- KROPÁČEK, L (1996): *Islámský fundamentalismus*. Vyšehrad, Praha, 263 s.
- LEIKEN, R. (2007): The moderate Muslim Brotherhood. *Foreign Affairs*, 86, č. 2, s. 107-121
- LUNT, J. (1989): *Hussein of Jordan*. Macmillan, Londýn, 292 s.
- LUX, A. R. (2012): On „cultural revolution“ and the Arab culture of revolution. *Contemporary Arab Affairs*, 5, č. 3, s. 398-426.
- MASSAD, J. A. (2001): *Colonial effects: The making of national identity of Jordan*. Columbia University Press, New York, 276 s.
- MENDEL, M. (2008): *S puškou a Koránem*. Orientální ústav AV ČR, Praha, 244 s.
- MENDEL, M. (2013): Sajjid Qutb: příběh egyptského intelektuála ve víru dějin 20. Století. In: Qutb, S.: *Milníky na cestě*. Academia, Praha, s. 9-98.
- MENDEL, M. (2015): *Arabské jaro*. Academia, Praha, 349 s.
- MITCHELL, R. P. (1993): *The society of the Muslim Brotherhood*. Oxford University Press, Oxford, 392 s.
- MONIER, E. (2013): The fall of the Muslim Brotherhood: Implications for Egypt. *Middle East Policy*, 20, č. 4, s. 111-123.
- OSMAN, T. (2013): *Egypt on the brink: from Nasser to Mubarak*. Yale University Press, New Haven, 310 s.

- PANEBIANCO, A. (1988): Political parties: Organization and power. Cambridge University Press, Cambridge, 336 s.
- PARKER, T., SITTER, N. (2016): The four horsemen of terrorism: It's not waves, it's strains. *Terrorism and Political Violence*, 28, č. 2, s. 197-216.
- QUTB, S. (2013): Milníky na cestě. Academia, Praha, 296 s.
- RANDALL, V., SVASAND, L. (2012): Party institutionalization in new democracies. *Party Politics*, 8, č. 1, s. 5-29.
- RANKO, A. (2014): The Muslim Brotherhood and its quest for hegemony in Egypt. Springer, Wiesbaden, 203 s.
- RYAN, C. R. (2002): Jordan in transition: From Hussein to Abdullah. Lynne Rienner Pub, Boulder, 160 s.
- RYAN, C. R. (2014): Jordanian foreign policy and the Arab Spring. *Middle East Policy*, 21, č. 1, s. 144-153.
- SCHULZE, K. E. (2013): The Arab-Israeli conflict. Routledge, New York, 208 s.
- SIVAN, E. (1990): Radical islam. Yale University Press, New Haven, 238 s.
- SPRINGBORG, R. (1989): Mubarak's Egypt: Fragmentation of the political order. Westview Press, Boulder, 307 s.
- STAUBER, J. (2014): Nové politické strany pohledem teorie institucionalizace: případ strany Věci veřejné. Diplomová práce. Institut politologických studií FSV UK, Praha, 84 s.
- USLU, E. (2015): Jihadist highway to jihadist haven: Turkey's jihadi policies and western security. *Studies and Conflict in Terrorism*, s. 1-22.
- VATIKIOTIS, P. J. (1991): The history of modern Egypt: From Muhammad Ali to Mubarak, Weidenfeld & Nicolson, Londýn, 546 s.
- WICKHAM, C. R. (2015): The Muslim Brotherhood: Evolution of an islamist movement. Princeton University Press, Oxford, 384 s.

WIKTOROWICZ, Q. (2001): The Management of Islamic activism: Salafis, the Muslim Brotherhood, and state power in Jordan. SUNY Press, New York, 205 s.

ZAHID, M. (2012): The Muslim Brotherhood and Egypt's succession crisis: The politics of liberalisation and reform in the Middle East. Tauris, Londýn, 224 s.

ZOLLNER, B. (2009): The Muslim Brotherhood: Hasan Al-Hudaybi and ideology. Routledge, Londýn, 206 s.

8.2 Elektronické zdroje

Ahram online (2012): Egypt's post-Mubarak legislative life begins amid tension and divisions.

<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/33/100/32384/Elections-/News/Egypt's-postMubarak-legislative-life-begins-amid-te.aspx>

Al Jazeera (2010): Scepticism mars Jordan polls.

<http://www.aljazeera.com/video/middleeast/2010/11/2010118112023830381.html>

Der Standard (2008): Mubaraks Partei gewinnt Wahl.

<http://derstandard.at/2913476/Mubaraks-Partei-gewinnt-Wahl>

Election Guide (2015): Arab republic of Egypt.

<http://www.electionguide.org/elections/id/2557/>

Election Guide (2013): Hashemite kingdom of Jordan.

<http://www.electionguide.org/countries/id/110/>

Inter parliamentary union (2007): Jordan: House of Representatives, elections 2007.

http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2163_07.htm

International institute for democracy and electoral assistance (2015): Voter turnout data for Egypt.

<http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=69>

International institute for democracy and electoral assistance (2011): Voter turnout data for Jordan.

<http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=113>

Middle East Institute (2015): The Egyptian Parliamentary Elections 101.

<http://www.mei.edu/content/article/egyptian-parliamentary-elections-101>

Reuters (2011): How does Egypt's parliamentary election system work?

<http://www.reuters.com/article/us-egypt-election-system-idUSTRE7AR0VE20111128>

The Guardian (2011): Hosni Mubarak: Egyptian „pharaoh“ dethroned amid gunfire and blood.

<http://www.theguardian.com/world/2011/feb/11/hosni-mubarak-resigns-analysis>

The Jordanian National Charter (1991).

<http://www.refworld.org/docid/3ae6b53b4.html>